

Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas

Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos

***GRĖSMIŲ NACIONALINIAM SAUGUMUI
VERTINIMAS***

Vilnius
2016

TURINYS

ĮVADAS	3
POLITINIS IR KARINIS SAUGUMAS	4
RUSIJOS ŽVALGYBOS IR SAUGUMO TARNYBŲ KELIAMOS GRĖSMĖS	13
BALTARUSIJOS ŽVALGYBOS IR SAUGUMO TARNYBŲ KELIAMOS GRĖSMĖS	18
EKONOMINIS IR ENERGETINIS SAUGUMAS	19
INFORMACINIS SAUGUMAS	22
KIBERNETINIS SAUGUMAS	25
KONSTITUCINIŲ PAGRINDŲ APSAUGA	28
KRIZIŲ REGIONAI IR TERORIZMAS	33
IŠVADOS IR PROGNOZĖS	36

Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento (toliau – VSD) ir Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos (toliau – AOTD) grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas teikiamas visuomenei vadovaujantis Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymo 8 ir 26 straipsnių nuostatomis. Dokumente pateikiamas abiejų žvalgybos institucijų konsoliduotas neįslaptintas grėsmių ir rizikos veiksnių Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui vertinimas.

ĮVADAS

2015 m. saugumo situacija Lietuvos kaimynystėje ir visame regione išliko įtempta: toliau augo Rusijos imperinės ambicijos, didėjo jos užsienio politikos agresyvumas. Karinės jėgos reikšmė bendrajai saugumo situacijai Rytų Europoje ir konkrečių šalių saugumui, labai padidėjusi 2014–2015 m. dėl agresyvių Rusijos veiksmų Ukrainoje, išlieka ypač didelė.

2015 m. Rusijos ekonomika traukėsi, labai tikėtina, kad tai tęsis ir toliau. Nepaisant to, nėra požymių, kad bent jau artimoje perspektyvoje ekonominės problemos taptų grėsme valdančiojo režimo stabilumui. Didžioji dalis visuomenės palaiko konfrontacinę šalies užsienio politiką. Režimas sugeba mobilizuoti visuomenės paramą, naudodamasis civilizacinį rusų tautos išskirtinumą ir išorės grėsmes akcentuojančia propaganda.

Rusijos strateginiai tikslai išlieka nepakitę: siekiama atkurti globalios galios statusą ir visišką dominavimą posovietinėje erdvėje. Rusija laiko NATO svarbiausia kliūtimi įgyvendinant šiuos tikslus, todėl vertina Aljansą kaip didžiausią grėsmę savo nacionaliniam saugumui. Dėl šios priežasties Rusija ypač didelį dėmesį skiria pastangoms skaldyti Vakarų šalių vienybę bei pakirsti pasitikėjimą euroatlantinės integracijos institucijomis, taip pat ir Šiaurės Atlanto sutarties 5-uoju straipsniu apie kolektyvinę gynybą.

Papildomos saugumo priemonės, kurių 2014–2015 m. NATO ėmėsi Baltijos regione, didina Baltijos valstybių saugumą. Rusija mėgina pateikti šias priemones kaip didinančias įtampą regione ir taip skaldyti Vakarų visuomenes bei politinį elitą, skatindama susilaukyti nuo bet kokių ryžtingesnių saugumo politikos žingsnių Rytų Europoje ir „neprovokuoti Rusijos“. Iš tiesų Rusija dar prieš 2014–2015 m. kylant įtampai vykdė prieš Aljansą nukreiptą karinį planavimą, simulavo karinį konfliktą su NATO per įvairius karinius mokymus ir žengė kitus pasirengimo potencialiam konfliktui žingsnius. Ji tęs pasirengimą potencialiam konfliktui bet kokiomis aplinkybėmis. Todėl Baltijos valstybių vykdomas kariuomenių stiprinimas ir papildomos NATO saugumo priemonės vertintinos kaip atgrasymas, mažinantis tikimybę, jog Rusija ryšis pereiti nuo pasirengimo konfliktui prie realaus karinės jėgos panaudojimo.

2015 m. saugumo situacijos Rytų Europoje klausimą ėmė gožti kova su terorizmu ir migracijos krizė. Labai tikėtina, kad šie klausimai bus vieni svarbiausių Europos Sąjungos (toliau – ES), NATO ir daugelio valstybių darbotvarkėje ir 2016 m. Tai, tikėtina, turės neigiamų pasekmių Lietuvai, nes dėl jų mažės dėmesys saugumo situacijai Rytų Europoje ir augs rengimasis bendradarbiauti su Rusija. Rusija mėgina įtikinti Vakarus, jog nuoširdus ir glaudus bendradarbiavimas kovoje su terorizmu ir sprendžiant kitas tarptautinio saugumo problemas galimas tik NATO atsisakius gynybos įsipareigojimų bei pajėgumų didinimo Rytų Europoje.

Lietuvos nacionalinį saugumą toliau labai neigiamai veikia Rusijos pastangos išlaikyti ir didinti įtaką politiniams, socialiniams ir ekonominiams procesams Lietuvoje. 2015 m. patirti ekonominiai sunkumai faktiškai neturėjo įtakos ar tik nesmarkiai apribojo Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų aktyvumą veikiant prieš Lietuvą, taip pat aktyvumą informacinės, energetikos politikos, darbo su vadinamaisiais tėvynainiais srityse.

Užsienio valstybių žvalgybos ir saugumo tarnybų veikla prieš Lietuvos gynybos, užsienio politikos, ekonominius interesus, kibernetinis šnipinėjimas ir atakos prieš strateginius objektus, valstybės institucijas bei privatųjį sektorių daro tiesioginę žalą Lietuvos nacionaliniam saugumui. Tikėtina, kad šis neigiamas poveikis stiprės.

Rusija bando išlaikyti energetinių išteklių rinkos kontrolę, siekdama pelnytis iš jų pardavimo ir naudoti kaip tiesioginės įtakos instrumentą kitose valstybėse. Dėl Lietuvos įgyvendinamų energetikos infrastruktūros projektų Rusijos įtakos galimybės stipriai sumažėjo, tačiau Rusija siekia trukdyti tolesnei integracijai į Vakarų Europos energetinę sistemą.

Ypač grėsminga tendencija išlieka Rusijos dėmesys informacinės erdvės rusų kalba kontrolei. Beveik trečdalis Lietuvos gyventojų kasdienes naujienas gauna iš Rusijos kontroliuojamų žiniasklaidos priemonių, jomis pasikliauja dauguma Lietuvos rusakalbių. Šios žiniasklaidos priemonės aktyviai formuoja Lietuvai nepalankų informacinį foną, kuria nepasitikėjimą Lietuvos, NATO ir ES vykdoma politika, valstybės institucijomis, menkina Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo svarbą ir skatina nostalgiją sovietmečiui.

Lietuvos visuomenei skaldyti, silpninti jos ryšį su Lietuvos valstybingumu, didinti pritarimą ir lojalumą Rusijai taikomi įvairūs būdai ir naudojamasi visuomenės grupėmis, organizacijomis bei pavieniais asmenimis. Rusijos institucijų dėmesio ar bent informacinio palaikymo sulaukė visi judėjimai, kurie Lietuvoje kėlė euroskeptiškas, antivakarietiškas, prieš NATO nukreiptas idėjas, kurstė etninę priešpriešą, visuomenės nusivylimą valdžia ir valstybe. Savo įtakai stiprinti Rusija taip pat naudoja švietimo, kultūrinės iniciatyvas.

POLITINIS IR KARINIS SAUGUMAS

Rusija

Rusijos vidaus politikoje 2015 m. toliau stiprėjo autoritarizmo tendencijos, didėjo politinės sistemos uždumas ir centralizacija. Plečiant įvairių lygmenų politinių, ekonominių ir visuomeninių išteklių bei procesų kontrolę mėginama užtikrinti valdančiojo režimo stabilumą ir tęstinumą. Režimas naudoja valstybės resursus jį palaikantiems politikos ir ekonomikos subjektams remti ir taip išlaiko jų suinteresuotumą esamos konjunktūros išsaugojimu. Šios aplinkybės neleidžia atsirasti Rusijos politinio modelio kaitos prielaidoms ir didina tikimybę, kad net ir vidutinėje bei ilgalaikėje perspektyvoje Rusijos vidaus politikoje esminių pokyčių nebus.

Rusijos vidaus ir užsienio politiką formuoja prezidento administracija, o parlamentui, vyriausybei ir teismams deleguojamos tik formalus pritarimo ir įgyvendinimo funkcijos. Tai atspindi Rusijos parlamento pritarimai prezidento siūlymams, tarp jų ir beveik vienbalsiai priimti sutikimai panaudoti ginkluotąsias pajėgas Ukrainoje ir Sirijoje. Vyriausybė siekia užtikrinti didžiausią įmanomą finansavimą agresyvios užsienio politikos įgyvendinimą įgalinančiam Rusijos karinio potencialo didinimui, nors šalies ekonominė padėtis nėra tam palanki. Režimo galimybes manipuliuoti teismų sprendimais padidino 2015 m. gruodį įstatymu įtvirtinta Rusijos Konstitucijos teisinės viršenybės nuostata: Rusijos Konstitucinis teismas galės leisti nevykdyti tarptautinių teismų sprendimų, jei nustatys, kad jie prieštarauja Rusijos įstatymams. Visiška institucijų kontrolė sudaro sąlygas greitai priimti ir įgyvendinti sprendimus remiantis Rusijos valdančiojo režimo poreikius atitinkančia nacionalinių interesų interpretacija.

Rusijos politinė vadovybė ekonomikos vystymui skiria antraeilį vaidmenį. 2015 m. Rusijos ekonomika smuko apie 3,7 %, infliacija siekė daugiau nei 12 %, pramonės gamyba traukėsi 3,3 %, gyventojų realusis darbo užmokestis – daugiau nei 8 %. Rusijos valdžia deklaruoja, kad 2016 m. šalies ekonominė padėtis stabilizuosis ir daugelis rodiklių gerės, tačiau nepriklausomi makroekonominės padėties vertinimai rodo, kad optimistinės prognozės nepagrįstos. Tikėtina, kad dėl sumažėjusios naftos kainos, tebesitęsiančio kapitalo traukimosi iš šalies ir ekonominių sankcijų

Rusijos viešojo ir privačiojo sektorių subjektų galimybės atgaivinti pramonės gamybą, skolintis užsienio rinkose ar pritraukti užsienio investicijas išliks ribotos. Šalies ekonomikos augimas 2016 m., tikėtina, išliks neigiamas. Nepaisant to, nėra rimtų požymių, kad bent jau artimoje perspektyvoje ekonomikos problemos reikšmingai padidintų politinę ir socialinę įtampą bei taptų grėsme valdančiojo režimo stabilumui.

Rusijos politinis režimas reformas laiko grėsme valdžios stabilumui. Tikėtina, kad artėjant 2016 m. Valstybės Dūmos rinkimams ir 2018 m. numatytiems prezidento rinkimams bus vengiama vidaus politinę įtampą galinčių padidinti permainų. Rusijos ekonomikos modelis nebus reikšmingai reformuojamas, tačiau galimi nedideli pakeitimai, kuriuos bus mėginama panaudoti kuriant su krize kovojančios valdžios įvaizdį. Dėl ekonomikos problemų potencialiai didėsančių socialinę įtampą bus mėginama valdyti tolesniu kontrolės priemonių ir propagandos stiprinimu.

Dėl politinių suvaržymų ir propagandos opozicinių judėjimų galimybės daryti įtaką politiniams ir visuomeniniams procesams labai menkos. Nepaisant to, režimo represyvumas opozicinių jėgų atžvilgiu toliau didėja. Opozicijos atstovai tapatinami su „penktąja kolona“, juos mėginama eliminuoti pateikiant kriminalinius kaltinimus. Kurstoma agresyvaus nacionalizmo atmosfera radikalizuoja visuomenę, skatina smurtą prieš opozicijos atstovus. Todėl joks opozicinis judėjimas nepajėgia pritraukti platesnio visuomenės palaikymo. Netgi didelė dalis anksčiau prieš režimą protestavusių asmenų visiškai arba iš dalies palaiko agresyvius Rusijos veiksmus Ukrainoje. Tikėtina, kad agresyvių nacionalistinių ir didžiavalstybinio šovinizmo nuotaikų plitimas tęsis.

Toliau ryškėjančios negatyvios tendencijos Rusijos vidaus politikoje ir visuomenėje skatins dar agresyvesnės Rusijos užsienio politikos formavimą ir didins karinės jėgos panaudojimo prieš kaimynines valstybes tikimybę, todėl darys ilgalaikį neigiamą poveikį Lietuvos nacionaliniam saugumui.

Rusijos užsienio politikos esminiai tikslai išlieka nepakitę: siekiama atkurti didžiosios galybės statusą, užsitikrinti vieną svarbiausių vaidmenų tarptautinėje politikoje ir visišką dominavimą posovietinėje erdvėje, kurią Rusija priskiria savo išskirtinių interesų sferai. Tai dar kartą aiškiai suformuluota 2015 m. gruodžio pabaigoje atnaujintoje Nacionalinio saugumo strategijoje. Iki tol galiojusioje strategijoje įrašytus Rusijos bendradarbiavimo su tarptautinėmis

Šovinistinių ir prieš išorės priešus nukreiptų nuotaikų kurstymas Rusijos viešojoje erdvėje tęsiasi. Antiukrainietiška eisena Maskvoje 2015 m. vasarį
(šaltinis: kursk.com)

Čečėnijos vadovas Ramzanas Kadyrovas išplatino vaizdo įrašą, kuriame snajperinio ginklo taikiklyje matomi opozicijos atstovai Michailas Kasjanovas ir Vladimiras Kara-Murza jaunesnysis
(šaltinis: www.ntv.ru)

institucijomis ir integracijos į globalią ekonominę erdvę uždavinius naujajame dokumente pakeitė „tvirtėjančios Rusijos“, kuri vykdo nepriklausomą politiką ir didina tarptautinę įtaką, akcentai. Strategijoje Rusija deklaruoja pasiliekanči teisę naudoti karinę jėgą, užtikrindama ne tik saugumą, bet ir nacionalinius interesus.

Tarptautinio saugumo padėties nestabilumą, regioninius konfliktus, konfrontaciją politinėje, ekonominėje ir informacinėje erdvėje Rusija vertina kaip natūralią būseną kovojant dėl didesnės tarptautinės įtakos. Neatsiejama šio proceso dalimi Rusija laiko interesų sferų pasidalijimo įtvirtinimą ir Vakarų įtakos posovietinėje erdvėje eliminavimą. Dėl to ši erdvė verčiama geopolitinės konkurencijos arena, kurioje nevengiama naudoti kraštutinių priemonių. Tai rodo nuo 2014 m. pradžios tebesitęsiantis konfliktas su Ukraina.

NATO Rusija vertina kaip esminę kliūtį geopolitiniams tikslams įgyvendinti. Tai skatina ją siekti NATO silpninimo ir vidinės dezintegracijos, trukdyti Aljanso plėtrai, infrastruktūros ir pajėgumų vystymui. 2015 m. Rusijos įvairių lygių politikai, diplomatai ir karinės sistemos atstovai įrodinėjo, kad NATO / JAV planai dislokuoti papildomus karinius pajėgumus Rytų Europoje ir Baltijos valstybėse tariamai pažeidžia 1990 m. susitarimus ir 1997 m. NATO–Rusijos steigiamąjį aktą. Tai esą provokuoja Rusiją ir kelia saugumo padėties destabilizavimo Europoje grėsmę. Taip bandoma įtikinti, kad NATO šalių gynybos stiprinimas yra neteisėtas ir neperspektyvus. Be to, manipuluojant JAV ir Europos šalių interesų skirtumais siekiama silpninti transatlantinį Aljanso narių ryšį. Nuolat akcentuojant, kad JAV naudojasi NATO kaip politikos priemone, stengiamasi kurstyti antiamerikietiškas nuotaikas Europos šalyse.

Palyginti su 2014 m., kai Rusijos karinis aktyvumas Baltijos regione buvo itin išaugęs, 2015 m. karinės jėgos demonstravimas čia santykinai sumažėjo. Šis mažėjimas sietinas ne su Rusijos priešišku intencijų pokyčiais, o su finansavimo, nepakankamo personalo problemomis, aviacijos, laivyno ir dalies sausumos pajėgų technikos būkle, atskirų junginių įsitraukimu į kovines ar kovinės paramos operacijas Sirijoje ir Ukrainoje. Dalis šių problemų yra ilgalaikės, bet 2014 m., matydama būtinybę didinti karinį aktyvumą, Rusija sugebėjo laikinai jas apeiti. Kai kuriais atvejais padidėjęs aktyvumas problemas dar pagilino, pvz., dėl jo buvo sparčiau eikvojamas likęs kovinės technikos resursas, kuris daugeliu atvejų nėra didelis. Todėl didesnio karinio aktyvumo palaikymas ilgą laiką, lygiagrečiai sprendžiant iškilusias finansavimo problemas ir užtikrinant didesnę aktyvumą pietų kryptimi, Rusijai tapo problemiškas. Taip pat tikėtina, kad siekdama nukreipti NATO ir JAV dėmesį į Siriją ir rodydama pasirengimą bendradarbiauti, Rusija galėjo sąmoningai sumažinti karinį aktyvumą virš Baltijos jūros. Taip demonstruojamas tariamas konstruktyvumas ir noras mažinti įtampą Baltijos regione, kartu siekiant parodyti NATO ir JAV kaip eskalujančias įtampą prie vakarinių Rusijos sienų.

Rusijos oficialūs asmenys jau ne kartą mėgino įtikinti Vakarų valstybių ir NATO pareigūnus, jog nuoširdus ir glaudus bendradarbiavimas kovoje su terorizmu galimas tik NATO atsisakius gynybinių įsipareigojimų bei pajėgumų didinimo Rytų Europoje. Neatmestina, kad nepasiekus santykių su Vakarais normalizavimo Rusijos siekiamomis primesti sąlygomis, ji vėl intensyviau

demonstruos karinę galią Baltijos jūros regione, pateikdama tai kaip atsaką į Vakarų geranoriškumo trūkumą. Pabrėžtina, kad iš tiesų Rusijos karinio aktyvumo ir karinės galios demonstravimo svyravimai Baltijos regione nulemti jos turimų galimybių bei aktualių užsienio bei saugumo politikos poreikių ir nerodo jokių požiūrio į Vakarus ir NATO pokyčių. Rusija jau iki 2014 m. vykdė prieš Aljansą nukreiptą karinį planavimą, simuliuojo karinį konfliktą su NATO per įvairius mokymus (pvz., „Zapad 2013“) ir žengė kitus pasirengimo potencialiam konfliktui žingsnius. Šie žingsniai bus tęsiami nepriklausomai nuo galimo santykių su Vakarais gerėjimo ar blogėjimo.

2015 m. įsitraukusi į karinį konfliktą Sirijoje Rusija demonstruoja politinę valią bei galimybes ginti „nacionalinius interesus“ karine jėga. Augančią karinės jėgos reikšmę rodo ir 2015 m. pabaigoje pradėtas Rusijos spaudimas Turkijai, greta politinių, ekonominių, informacinių ir kitokių priemonių stiprinant karinį kontingentą Pietų Kaukaze. Sirijos veiksniu Rusija taip pat siekia aštrinti interesų skirtumus tarp tų NATO šalių, kurios nori pasinaudoti Rusija kovoje su „Islamo valstybe“ (toliau – ISIL), ir Aljanso narės Turkijos.

Pateikdama veiksmus Sirijoje kaip kovą su tarptautiniu terorizmu, Rusija, be kita ko, siekia nukreipti Vakarų dėmesį nuo Ukrainos problemos ir paskatinti NATO, ES ir atskiras jų nares pradėti bendradarbiauti su Rusija.

Svarbios Rusijos įtakos sklaidos priemonės išlieka jos kontroliuojami integraciniai projektai. Rusijos dominuojamų organizacijų – Nepriklausomų valstybių sandraugos (toliau – NVS), Kolektyvinio saugumo sutarties organizacijos (toliau – KSSO), Eurazijos ekonominės sąjungos (toliau – EES) – efektyvumas išlieka labai ribotas. Pati Rusija linkusi daugelį klausimų spręsti per dvišalius santykius, kad nereikėtų aukoti savo interesų dėl konsensuso su visomis organizacijų narėmis.

Nei viena NVS ir KSSO narė iki šiol nepripažino Abchazijos ir Pietų Osetijos, neišreiškė vienareikšmiško Rusijos veiksmų Ukrainoje palaikymo. Tarp Rusijos ir Kazachstano bei Baltarusijos vyksta „prekybos karai“, kai siekiamos apsaugoti produkcijos konkurencingumą šalys taiko laikinus tarpusavio laisvosios prekybos apribojimus. Be to, Rusija sugriežtino importo iš Kazachstano ir Baltarusijos kontrolę, kaltindama jas Vakarų produkcijos reeksportu. Tikėtina, kad dėl tebesitęsiančių Rusijos ekonomikos problemų ir konfrontacijos su Vakarais integracijos į EES patrauklumas posovietinės erdvės šalims toliau mažės.

Savanoriškos ekonominės integracijos patrauklumo stoką Rusija mėgina kompensuoti manipuliudama atskirų šalių saugumo interesais ir pasinaudodama regioniniais konfliktais. Pvz., Rusija, parduodama ginkluotę Azerbaidžanui, paskatino su juo konfliktuojančią Armėniją siekti tvirtesnių saugumo garantijų ir prisijungti prie EES. Rusija gali stiprinti jų ekonominį, informacinį ir karinį spaudimą, kuriam padidinti gali būti panaudoti daugumoje NVS bei KSSO šalių narių dislokuoti Rusijos ginkluotųjų pajėgų vienetai. Rusijos galybės ir pasirengimas taikyti kraštutines priemones skatins kaimynines valstybes vengti pernelyg glaudaus susisaistymo su šia valstybe,

tačiau, nesant alternatyvų, joms teks paisyti karinės jėgos panaudojimo prieš jas galimybės ir formuoti politiką atsižvelgiant į Rusijos interesus.

Agresyvi Rusijos užsienio politika ir aiškus apsisprendimas naudoti karinę jėgą savo tikslams įgyvendinti itin neigiamai veikia Lietuvos saugumo situaciją. Toks neigiamas poveikis, tikėtina, išliks net ir ilgalaikėje perspektyvoje.

Rusijos karinė politika

Rusijos ginkluotųjų pajėgų finansavimo didinimo tendencija išlieka net ekonomikos krizės sąlygomis (2013 m. BVP augo 1,3 %, 2014 m. – tik 0,6 %, o 2015 m. smuko 3,9 %). Planuojama 2016 m. karines išlaidas didinti 0,8 % (jos sudarys apie 4 % BVP ir 19,6 % visų biudžeto išlaidų). Nors toks šių išlaidų didinimas yra mažiausias per pastaruosius penkerius metus (2011–2015 m. laikotarpiu karinės išlaidos kasmet apytiksliai didėjo po 20 %), ši sritis išlieka vienu Rusijos vadovybės prioritetų. Ginkluotųjų pajėgų finansavimas bus mažesnis tik už socialinių reikmių finansavimą (5,7 % BVP) ir gerokai viršys kitų sričių išlaidas. Ekonomikos krizės metu ypač aktualus nacionalinės ekonomikos finansavimas sudarys tik 3,3 %, švietimui skirta dalis – 0,7 %, sveikatos apsaugai – 0,6 % BVP.

Tebesitęsiančios ekonomikos problemos gali pakoreguoti planus ir mažinti planuotas išlaidas, tačiau tikėtina, kad net gilios ekonomikos krizės sąlygomis ginkluotosioms pajėgoms būtų skiriamas didžiausias įmanomas finansavimas. Šis prioritetas leidžia Rusijai tęsti nuoseklią pajėgų modernizaciją, didinti naujos ginkluotės kiekį jose ir užtikrina tolesnį karinio potencialo augimą.

2015 m. nebuvo požymių, kad ekonomikos problemos būtų dariusios didelį neigiamą poveikį Rusijos ginkluotųjų pajėgų kovinio potencialo stiprinimui. Buvo nuosekliai tęsiamos struktūrinės pertvarkos, rengiami didelio masto mokymai, be to, beveik netriko pagrindinių ginklų sistemų tiekimas ginkluotosioms pajėgoms.

Nors buvo tęsiamas Arkties regione sutelktos karinės grupuotės stiprinimas (tam ypač didelis dėmesys skirtas 2014 m.), 2015 m. esminiai pokyčiai vykdyti Vakarų karinėje apygardoje. Čia sukurta 1-oji tankų armija, kuriai perduoti buvę 20-osios armijos daliniai: 4-oji tankų divizija, 2-oji motošaulių divizija, 6-oji atskiroji tankų brigada, 27-oji atskiroji motošaulių brigada. 1-oji tankų armija 2015 m. antrojoje pusėje parodė, kad jau yra funkcionali, jos padaliniai dalyvaujant bendruose Rusijos ir Baltarusijos mokymuose „Ščit Sojuza 2015“.

Kartu paskelbta apie 20-osios armijos perdislokavimą sienos su Ukraina link. Taip iš esmės pakeistas Rusijos dalinių išsidėstymas Vakarų karinėje apygardoje. Nuo 2008 m., kai buvo pradėta Rusijos ginkluotųjų pajėgų reforma, Ukrainos krypties realiai nedengė joks Rusijos operacinio lygmens junginys. Pasikeitus geopolitinei ir saugumo situacijai regione, tikėtina, pasikeitė ir

Rusijos operacinis planavimas šia kryptimi. Nors struktūriniai pokyčiai 20-ojoje armijoje dar tik pradėti, jau aiškėja, kad jai pavaldi liks 9-oji atskiroji motošaulių brigada, taip pat rezervo bazės

Vakarų karinėje apygardoje dislokuotų armijų atsakomybės kryptys

pagrindu kuriama 1-oji tankų brigada. Armija bus sustiprinta papildomais daliniais, perdislokuotais iš kitų apygardų (tikėtina, Centro karinės apygardos).

2015 m. pabaigoje paskelbta apie europinėje Rusijos dalyje dislokuotų dalinių reorganizavimą ir stiprinimą. Šie planai daugiausia susiję su tolesniu Vakarų karinės apygardos stiprinimu – čia turi būti suformuotos 3 divizijos (tikėtina, mažesnių karinių dalinių pagrindu).

2015 m. Rusija tęsė netikėtų kovinės parengties patikrinimų praktiką. Per metus patikrinimai organizuoti visose karinėse apygardose, taip pat atskirų kariuomenės rūšių daliniuose. Kitą svarbią kovinio rengimo proceso dalį sudaro didelio masto mokymai. 2015 m. Rusijos ginkluotosiose pajėgose vyko daug didelio masto mokymų: „Centr 2015“, „Ščit Sojuza 2015“, „Vzaimodejstvije 2015“, Bojevoje Sodružestvo 2015“. Oficialiais duomenimis, strateginio lygmens mokymuose „Centr 2015“ dalyvavo apie 95 tūkst. karių.

2015 m. rugsėjo 10–16 d. Leningrado ir Pskovo srityse vyko bendri operaciniai Rusijos ir Baltarusijos kariniai mokymai „Ščit Sojuza 2015“, pratęsę Rusijos ir Baltarusijos regioninės karinės grupuotės mokymų seriją (paskutiniai prie Lietuvos sienos vykę šios serijos mokymai buvo „Zapad 2013“). „Ščit Sojuza 2015“ dalyvavo iki 9 tūkst. karių. Nors oficialiuose mokymų scenarijuose NATO tiesiogiai nebuvo įvardyta kaip potencialus priešas, pajėgų koncentracija prie NATO valstybių sienų ir vykdyti mokomieji veiksmai vertintini kaip galios demonstravimas. „Ščit Sojuza 2015“ epizodas Kaliningrado srities poligonuose apskritai oficialiai nebuvo deklaruotas kaip mokymų dalis. Tokie žingsniai mažina Rusijos veiksmų skaidrumą ir padeda jai nusišlepti tikrąjį ginkluotųjų pajėgų veiksmų mastą bei pobūdį.

2015 m. toliau vykdytas planinis pajėgų aprūpinimas naujo ir modernizuoto pavyzdžio ginkluote. Tendencijos išliko panašios kaip ir 2014 m.: strateginio branduolinio potencialo vystymas išlieka didžiausias prioritetas, turintis užtikrinti Rusijos globalių ambicijų, interesų ir karinio saugumo įgyvendinimą, todėl aiškus prioritetas teiktas Strateginės paskirties raketų kariuomenės aprūpinimui. Aprūpinant konvencines pajėgas orientuojamasi į konvencinių ilgojo nuotolio sistemų tiekimą: naujai statomi laivai aprūpinami sparnuotosiomis raketomis „Kalibr“, sausumos kariuomenė kiekvienais metais gauna po du operacinių-taktinių raketų kompleksų „Iskander“ brigadų kompleksus. Taip pat didelis dėmesys skiriamas naujų skaitmeninių ryšio priemonių tiekimui, siekiant užtikrinti geresnį pajėgų valdymą. Į sausumos dalinius intensyviai tiekiami ir vykdam kovinį rengimą naudojami bepiločiai orlaivai.

Stebimi Rusijos žingsniai vystant ginkluotąsias pajėgas leidžia įvertinti pavojingas tendencijas. Nors Rusija išlieka nepajėgi vykdyti plataus masto konvencinių karinių veiksmų prieš visą NATO aljansą, labai tikėtina, kad Rusijos politinė bei karinė vadovybė ir nėra iškėlusি tikslo būtinai pavyti ir aplenkti potencialų priešininką, arba, kitaip tariant, ginkluotės lenktynės nėra tikslas. Rusijoje yra priimta ir nuosekliai vykdoma visuma karine prasme logiškų sprendimų (struktūrinių reformų, kovinio rengimo, techninio aprūpinimo), kurie leidžia kurti pajėgas, skirtas ne būti geresnes už potencialų priešininką, bet pajėgias įgyvendinti konkrečias užduotis.

Siekama įgyti pranašumo karinėje srityje ne tik ir netgi ne tiek prilygstant techniniu išsivystymu, kiek pajėgumus ir operacinį planavimą pritaikant veiksams prieš konkretų priešininką konkrečiomis strateginėmis kryptimis, pasinaudojant jo silpnosiomis pusėmis ir kartu su karinėmis priemonėmis taikant platų nekarinių priemonių kompleksą. Esminis Rusijos tikslas – ginkluotosios pajėgos, gebančios ypač greitai generuoti pajėgumus konflikto kryptimi, kiek įmanoma sumažinant oponento ankstyvojo perspėjimo apie Rusijos pasirengimą kariniam konfliktui galimybes. Rusija siekia, kad jos karinės reakcijos laikas būtų gerokai trumpesnis už NATO. Ji jau šiuo metu gebėtų per 24–48 val. sugeneruoti ir perdislokuoti pajėgumus, kurių pakaktų pradėti kovos veiksams prieš Baltijos valstybes.

Konkrečiomis galimo karinio konflikto su NATO kryptimis (Baltijos, Juodosios, Barenco jūrų regionuose) Rusija siekia sukurti ir vystyti visumą karinių priemonių, kurios krizės kilimo ir karo atveju turėtų izoliuoti konflikto regioną, maksimaliai apriboti oponento pajėgų patekimą ir galimybes veikti regione. Rusijos vertinimu, vadinamieji A2AD (*Anti-Access / Area Denial*)¹ pajėgumai kylant krizei turėtų paveikti NATO sprendimų priėmimą ir skatinti švelnesnę Aljanso reakciją į agresyvius Rusijos veiksmus. Ginkluoto konflikto atveju A2AD pajėgumai turi padėti Rusijai izoliuoti operacijų rajoną, lokalizuoti konfliktą ir kontroliuoti jo eskalaciją, išvengiant didelio masto papildomų NATO pajėgų perdislokavimo ir plataus Aljanso įsitraukimo į konfliktą.

Rusijos minėtuose regionuose vystomi A2AD pajėgumai apima aviacijos, oro gynybos, raketų ir artilerijos, kranto gynybos raketų ir laivyno pajėgumus. Kuriama daugiasluoksnė integruota oro gynybos sistema, turinti neįleisti į kontroliuojamą regioną priešininko oro puolimo priemonių ir priversti jas telktis daug didesniu atstumu nuo operacijų rajono, taip apsunkinant priešininko operaciją. Vystomi laivyno pajėgumai turi trukdyti į konflikto regioną patekti priešiškos jūrų pajėgoms, neleisti joms dominuoti ir trikdyti jų veiklą. Vertinant vystomus sausumos komponento pajėgumus atkreiptinas dėmesys, kad viešojoje erdvėje dažnai svarstomas galimas operacinių-taktinių raketų kompleksų „Iskander“ dislokavimas Kaliningrado srityje Lietuvai potencialiai pavojingesnis dėl jo panaudojimo trikdant NATO sąjungininkų veiksmus regione. Taikiniams naikinti Lietuvos teritorijoje šį kompleksą panaudoti nėra būtinybės. Be to, Rusija skiria didelį dėmesį radioelektroninės kovos priemonių vystymui potencialių konfliktų regionuose.

Rusijos vertinimu, kryptingai vystant sukurti efektyvūs pajėgumai, netgi nusileisdami bendrajam NATO koviniam potencialui, maksimaliai apsunkintų NATO veiksmus konflikto regione ir visų pirma pareikalautų iš Aljanso narių politinės valios priimti didelius kovinius nuostolius, kurie būtų neišvengiami plečiantis konfliktui. Tai galėtų padėti Rusijai įgyti strateginį pranašumą konkrečiame regione. Orientacija į ginkluotųjų pajėgų vystymą, skirtą užtikrinti trumpesnį reakcijos laiką, sukurti ir panaudoti strateginį pranašumą regione, lokalizuojant konfliktą ir išvengiant plataus NATO įsitraukimo, didina grėsmės lygį. Tikėtina, kad šis negatyvus poveikis Lietuvos nacionalinio saugumo situacijai stiprės.

Baltarusija

Baltarusijos vidaus politinę situaciją toliau lemia prezidento Aleksandro Lukašenkos administracijos pastangos išlaikyti ir stiprinti autoritarinį režimą. 2015 m. vykę prezidento rinkimai dar kartą patvirtino, kad nesusiformavusi pilietinė visuomenė nesugeba realiai pasipriešinti autoritariniam šalies valdymo modeliui; opozicinių partijų įtaka politiniam gyvenimui išlieka minimali. Nepaisant visuomenės gerovės lygio smukimo, negausaus (iki tūkstančio žmonių) visuomenės palaikymo sulaukiama tik valdžios sankcionuotuose renginiuose.

Rusijos agresija Ukrainoje turėjo įtakos ir valdžiai oponuojančių jėgų tikslams, nes veiklos prioritetu jos pradėjo laikyti Baltarusijos valstybingumo išsaugojimą, o ne režimo nuvertimą. Pasinaudojant Ukrainos faktoriumi bei manipuliuojant politinių kalinių išlaisvinimu, A. Lukašenkai pavyko iš dalies normalizuoti santykius su Vakarais. Kitas išorės veikėjas – Rusija – nerodo jokių požymių, kad prieštarautų A. Lukašenkos valdžios tęstinumui. Taigi susiklostė unikali situacija, kai tiek vidaus, tiek išorės veikėjai (opozicija, Vakarai ir Rusija) neprieštarauja *status quo* Baltarusijoje išsaugojimui. Didžiausiu iššūkiu valdžiai išlieka prastėjanti ekonominė ir socialinė šalies padėtis, tačiau tikėtina, kad bent jau ateinančiais metais tai nekels pavojaus režimo stabilumui.

Besitęsianti sudėtinga finansinė situacija išryškino struktūrinių ekonomikos reformų būtinybę, tačiau jas pradėti delsiama. Didžiausias 2014 m. pabaigoje paskirtos naujos Nacionalinio banko vadovybės ir vyriausybės nuopelnas – politiškai motyvuoto fiksuoto nacionalinės valiutos

¹ (NS) „Anti-Access“ – neleisti arba trukdyti oponento pajėgoms patekti į regioną. „Area Denial“ – labai apriboti oponento veiksmų galimybes regione.

kurso politikos atsisakymas. 2015 m. pabaigoje pradėta kalbėti apie naują ekonomikos modelį, tačiau valstybinio sektoriaus vaidmens mažinti neplanuojama. Paskelbta apie 2016 m. įvyksiančią Baltarusijos rublio denominaciją (santykiu 1:10 000), kuri vertintina kaip Baltarusijos rublio nuvertėjimo psichologinį poveikį mažinanti priemonė.

2015 m. pradėjo funkcionuoti EES, tačiau esminių pokyčių neįvyko. Viršesnėms nei nacionalinės institucijoms stokojant įgaliojimų, dvišalių santykių su Rusija reikšmė Baltarusijai nepakito. Baltarusija sukūrė pelningus maisto prekių reeksporto iš Vakarų į Rusiją modelius, tačiau iš to gaunamos papildomos pajamos neatsveria kitų ekonomikos sektorių nuosmukio.

Nepajėgdama subalansuoti valstybės finansų, Baltarusija tęsia alternatyvių kredito šaltinių (Kinija, Tarptautinis valiutos fondas) paiešką, tačiau pagrindine kreditore išlieka Rusija. 2015 m. įvykęs Kinijos vadovo Si Dzinpingo vizitas simbolizuoja tam tikrą Baltarusijos užsienio politikos laimėjimą, tačiau esamas bendradarbiavimo lygmuo Baltarusijos strateginės partnerystės lūkesčių neatitinka. Nesuteikdama valstybės rezervams papildyti skirtų kreditų, šioje Baltarusijai ypač svarbioje srityje Kinija bent kol kas alternatyva Rusijai netampa.

Karinėje srityje saugumo užtikrinimą Baltarusija taip pat sieja su Rusija, nes pagrindiniu išorės grėsmių šaltiniu ir toliau laiko NATO. Rusijai Baltarusija yra priešakinis gynybos skydas ir placdarmas Vakarų kryptimi. Siejamos panašaus požiūrio į grėsmes, šalys stiprina Regioninę karinę grupuotę ir Vieningą oro gynybos sistemą, vykdo bendrus didelio masto karinius mokymus, kurių metu simuliuojamas karinis konfliktas su NATO.

Stiprėjanti dviejų valstybių karinė integracija didina Baltarusijos priklausomybę nuo Rusijos ir atitolina neutralios valstybės statuso siekiamą. Rusijos agresijos Ukrainoje metu padidėjus NATO kariniams pajėgumams Baltijos jūros regione, Rusija sustiprino Baltarusijos oro erdvės kontrolę, dislokuodama joje savo naikintuvus, o 2016 m. planuoja įkurti karinę aviacijos bazę. Baltarusija viešai kvestionuoja bazės dislokavimo būtinybę, tačiau išlaiko jai priimti skirtą infrastruktūrą. Įkūrus bazę Baltarusijos galimybės esant krizinei situacijai išlaikyti neutralumą sumažėtų iki minimumo. Rusija taip pat didina Baltarusijos ginkluotųjų pajėgų potencialą, tiekdamą naują ginkluotę ir karinę techniką. 2015 m. Baltarusijos karinės oro ir oro gynybos pajėgos gavo keturis mokomuosius-kovinius lėktuvus Jak-130 ir keturis zenitinių raketų kompleksus S-300. Šiais metais Baltarusiją turėtų pasiekti pirmieji nauji kariniai transporto sraigtasparniai Mi-8MTB-5 ir šarvuočiai BTR-82A.

Didelė dalis Baltarusijos visuomenės nepritaria Rusijos bazės įkūrimui. Nuotraukoje – 2015 m. spalį Minske vykusios protesto akcijos dalyvis (šaltinis: nn.by)

Atsižvelgdama į šiuolaikinę karinę-politinę situaciją regione ir ekonomines šalies galimybes, Baltarusija kuria kompaktiškas ir mobilias ginkluotąsias pajėgas. Prioritetinės vystymo kryptys – Specialiųjų operacijų bei Karinės oro ir oro gynybos pajėgos, tačiau sudėtinga finansinė situacija ir toliau lėtina aprūpinimo šiuolaikine ginkluote tempus.

Ukraina, Gruzija ir NVS erdvė

Ukrainoje vidaus politinė situacija išlieka labai sudėtinga. Valdžioje esančias politines jėgas konsoliduoja siekis išlaikyti užsienio finansinę ir politinę paramą bei atsispirti Rusijos agresijai. Tačiau dėl principinių politinių interesų skirtumų, manipuliacijų oligarchiniais-verslo ryšiais ir jais paremtų užkulisinių susitarimų trintis tarp skirtingų politinių-verslo grupių didėja. Didelė oligarchinių ryšių įtaka politiniams sprendimams išlieka, o tai skatina Ukrainos vidaus politinės padėties nestabilumą, politinių konfigūracijų trapumą ir priklausomybę nuo išorės veiksnių. 2016 m.

suplanuoti įgyvendinti Ukrainos įsipareigojimai dėl okupuotų Donecko ir Luhansko sričių teritorijų teisinio statuso nustatymo, finansinių ir antikorupcinių priemonių įgyvendinimo dar labiau padidins politinę įtampą šalyje.

Nors visuomenės pasitikėjimas prezidentu ir esama valdžia nuolat mažėjo, 2015 m. spalį įvykę vietos savivaldos rinkimai parodė, kad didžiausią populiarumą vis dar išlaiko provakarietišką kursą deklaruojantys politiniai judėjimai. Kita vertus, Ukrainos visuomenėje stiprėja alternatyvių politinių jėgų paieškų tendencijos. Atsižvelgdami į tai, politikai ir oligarchai kuria naujus politinius judėjimus, su kuriais tikisi užsitikrinti alternatyvų ieškančio elektorato paramą pirmalaikių parlamento rinkimų atveju.

Šalies ekonominė situacija išlieka ypač sunki. 2015 m. BVP sumažėjo apytiksliai 12 %, infliacija viršijo 43 %, kiti pagrindiniai makroekonominiai rodikliai irgi buvo neigiami. 2016 n. tikėtinas ekonomikos atsigavimas, tačiau jis bus lėtas. Ukraina išlieka labai priklausoma nuo užsienio finansinės paramos. Korupcija išlieka esminė šalies raidą stabdanti ir visuomenės pasitikėjimą valdžia mažinanti problema.

Rusija toliau vykdo intensyvų Ukrainos karinį, politinį, ekonominį ir informacinį spaudimą, siekdama sau palankiai įgyvendinti vadinamuosius Minsko susitarimus. Remdamasi jais Rusija reikalauja, kad Ukraina įgyvendintų šalies decentralizaciją įtvirtinančią konstitucinę reformą ir užtikrintų ypatingą statusą separatistinėms teritorijoms, taip įteisindama jų subjektiškumą. Šiuo būtu naudojamosi siekiant išlaikyti Ukrainą Rusijos įtakos sferoje, pakeisti Ukrainos provakarietišką geopolitinę kryptį ir sudaryti kliūtis gilesniam bendradarbiavimui su ES ir NATO. Savo interesų Ukrainoje teisėtumu Rusija nuolat mėgina įtikinti ir Vakarų valstybes. Tuo siekiama, kad šios didintų spaudimą Ukrainai įgyvendinti Rusijai palankias konflikto stabilizavimo sąlygas, mainais į tai siūlant Rusijos bendradarbiavimą su Vakarais kovoje su terorizmu ir sprendžiant kitas saugumo problemas. Nors nuo 2015 m. vasario karinio konflikto intensyvumas išlieka santykinai žemas (apsiribojama lokalaus masto ginkluotais susirėmimais), Rusijos ir Ukrainos požiūriai į politinį konflikto sureguliovimą ir siekiami tikslai yra nesuderinami, todėl išlieka karinio konflikto eskalacijos tikimybė.

Nuo 2016 m. sausio 1 d. Rusija sustabdė NVS laisvosios prekybos sutarties sąlygų taikymą Ukrainai ir paskelbė ukrainietiško maisto produktų embargą dėl įsigaliojusios Ukrainos ir ES laisvosios prekybos sutarties. Tikėtina, kad dėl to atsirasičius Ukrainos nuostolius ilgainiui kompensuos įsigaliojusios eksporto į ES šalis muitų lengvatos. Rusijos sankcijos Ukrainai ne tokios reikšmingos dėl to, kad ukrainietiško prekių eksporto į Rusiją apimtys nuolat mažėjo. Ekonominės priklausomybės nuo Rusijos silpnėjimas vertintinas kaip procesas, kuris mažins Rusijos galimybes šantažuoti Ukrainą ir didins Ukrainos veiksmų laisvę. Nepaisant to, mažai tikėtina, kad artimoje ir vidutinėje perspektyvoje Ukrainoje bus pasiekta tvari politinė, ekonominė ir socialinė stabilizacija.

Moldovoje 2014 m. pabaigoje kilusi bankų sektoriaus krizė 2015 m. virto gilia politine krize. Vyriausybės formavimo iniciatyvą išlaikė proeuropietiškos partijos, tačiau visuomenėje stiprėja alternatyvos valdančiajai koalicijai poreikis. 2015 m. antivyriausybines protesto akcijos padėjo iškilti naujiems proeuropietiškiems politikams, bet šiuo metu jie dar negali konkuruoti su

Bepilotis orlaivis „Forpost“, numuštas Rytų Ukrainoje. Orlaivį naudoja tik Rusijos ginkluotosios pajėgos. Donecko sritis, 2015 m. gegužė
(šaltinis: sivator.com)

prorusiškoms partijomis. Realios alternatyvos valdančiosioms partijoms nebuvimas mažina eurointegracijos palaikymą ir išlaiko prorusiškų partijų populiarumo augimo tendenciją. Šios atvirai Rusijos remiamos partijos valdžiai diskredituoti naudojasi negerėjančia ekonomine situacija. Gilėjanti politinė ir ekonominė krizė, dideli korupcijos mastai, glaudūs verslo ir politikos atstovų ryšiai bei sustojusios reformos lieka didžiausios grėsmės tęsiant Moldovos proeuropietišką kursą. Pirmalaikiai parlamento rinkimai sudarytų prielaidas prorusiškoms partijoms pakeisti Moldovos užsienio politikos kursą. Rusija toliau nuosekliai siekia stabdyti Moldovos eurointegraciją ir įtraukti ją į Maskvos kontroliuojamus integracinius darinius.

2015 m. sprendžiant Padniestrės klausimą neįvyko esminių poslinkių. Moldova nėra pajėgi savarankiškai išspręsti Padniestrės konflikto. Rusija suinteresuota išlaikyti esamą *status quo*, nes įšaldytu konfliktu naudojasi kaip vienu esminių įtakos regione svirtų ir priemone stabdyti Moldovos euroatlantinę integraciją.

Karinis konfliktas dėl Kalnų Karabacho ir aplink jį **Armėnijos** okupuotų septynių **Azerbaidžano** administracinių rajonų išlieka santykinai nedidelio intensyvumo, nors nemaža abiejų šalių karinių pajėgų dalis dislokuota konflikto zonoje, o nuo 2014 m. antrosios pusės vyksta epizodiniai suaktyvėjimai panaudojant sunkiąją ginkluotę. Konfliktuojančios pusės formaliai palaiko ryšius, tačiau nėra linkusios ieškoti kompromisų, galinčių padėti siekti progreso bandant sureguliuoti konfliktą. Armėnija ir ypač Azerbaidžanas išlaiko labai griežtą retoriką ir sparčiai vykdo ginkluotųjų pajėgų stiprinimo / modernizavimo programas. Apčiuopiamų rezultatų ilgą laiką neduodantis politinis sureguliuojimo procesas didina plataus masto karinio konflikto atsinaujinimo tikimybę, o Rusijos karinės technikos tiekimas abiem konfliktuojančioms šalims didina regiono nestabilumą ir galimo karinio konflikto mastą.

Kariniai mokymai Armėnijoje
(šaltinis: vpoanalytics.com)

Rusija toliau stiprina karines bazines **Gruzijos** separatistiniuose regionuose. Rusijos įsitvirtinimas Abchazijoje ir Pietų Osetijoje palaiko nuolatinę karinę įtampą Gruzijos pasienyje ir mažina galimybes išspręsti Gruzijos teritorinio integralumo klausimą. Politiniu lygmeniu Rusija stengiasi užsitikrinti konflikto sureguliuojimo kontrolę, blokuodama tiesioginius Gruzijos ryšius su separatistinių regionų vadovybėmis, vykdo dalinę šių regionų integraciją į savo politinę, ekonominę, saugumo erdvę, tačiau kol kas nesiekia jų inkorporuoti į savo sudėtį. Gruzijos suartėjimą su ES Rusija stengiasi atsverti, skatindama dvišalius ekonominius projektus, bet lygiagrečiai palaiko ir nuolatinį spaudimą Gruzijos vadovybei.

RUSIJOS ŽVALGYBOS IR SAUGUMO TARNYBŲ KELIAMOS GRĖSMĖS

Žvalgybą prieš Lietuvą vykdo Rusijos užsienio žvalgybos tarnyba (toliau – SVR), Rusijos federalinė saugumo tarnyba (toliau – FSB) ir Ginkluotųjų pajėgų Generalinio štabo Vyriausioji žvalgybos valdyba (toliau – GRU). 2015 m. dėl didėjančios įtampos tarp Rusijos ir Vakarų intensyvėjo ir Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų veikla. Žvalgybos verbavo Lietuvos piliečius valstybinėse institucijose ir nevyriausybinėse organizacijose, rinko įslaptintą ir kitą nacionaliniam saugumui svarbią informaciją techninėmis priemonėmis, rengė ir įgyvendino įtakos operacijas. Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos aktyviai veikė prieš Lietuvos piliečius Lietuvoje, Vakarų

valstybėse ir Rusijoje, taip pat, pasinaudodamos Lietuvos teritorija ir piliečiais, vykdė šnipinėjimą prieš ES ir NATO.

Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos veikia naudodamos diplomatinę priedangą, prisidengdamos verslininkais, žurnalistais, mokslininkais, įvairių delegacijų nariais, nevyriausybinių organizacijų darbuotojais. Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos taip pat vykdo „nelegalų“ operacijas, kurias atlieka su svetima tapatybe nuolat užsienio valstybėse veikiančios žvalgybininkai.

Žvalgybinė veikla naudojant diplomatinę priedangą

Rusijos SVR ir GRU agentūrinę žvalgybą Lietuvoje vykdė su Rusijos diplomatiškos atstovybių – ambasados ir prekybos atstovybės Vilniuje bei generalinio konsulato Klaipėdoje – priedanga. Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų darbuotojai sudaro trečdalį Rusijos diplomatinio personalo Lietuvoje. Pažymėtina, kad Lietuvoje SVR ir GRU tradiciškai savo tikslams išnaudoja žvalgyboms nepriklausančius Rusijos diplomatus.

2015 m. **SVR** pagrindinį dėmesį skyrė Lietuvos užsienio politikai, stebėjo vidaus politikos procesus, energetinių projektų įgyvendinimą. SVR karininkai, siekdami gauti juos dominančią informaciją ir paveikti sprendimų priėmimą, mėgino megzti patikimus ir agentūrinius ryšius įvairiose Lietuvos valstybinėse institucijose ir organizacijose. Tam tikrais atvejais SVR užverbuoti asmenys Lietuvoje buvo instruktuojami ne tik rinkti informaciją, bet ir siekti politinės karjeros ir taip SVR sukurti papildomų žvalgybos galimybių.

Lietuvoje SVR taip pat vykdo žvalgybą prieš kitų ES ir NATO valstybių diplomatinės atstovybes. 2015 m. ji siekė įsiskverbti į užsienio diplomatinės atstovybes, rinkti informaciją apie dvišalius santykius su Lietuva, politiką Rusijos atžvilgiu, formuoti Rusijai palankų užsienio diplomatų požiūrį.

2015 m. **GRU** karininkų po diplomatinę priedangą aktyvumas Lietuvoje didėjo. Nors Rusijos ir Lietuvos dvišalis karinis bendradarbiavimas praktiškai nevyksta, Rusijos gynybos atašė biurą Lietuvoje oficialiai sudaro 4 karininkai, kurie paprastai priklauso karinei žvalgybai.

Rusijos GRU per 2015 m. Lietuvoje atkūrė anksčiau dėl aktyvių Lietuvos kontržvalgybinių veiksmų prarastus žvalgybinius pajėgumus, kurių šiuo metu pakanka vykdyti plataus spektro žvalgybines operacijas. Rusijos GRU žvalgybos karininkai, veikdami Lietuvoje, naudojami ne tik karine, bet ir civiline diplomatinę priedanga.

Nustatyta, kad Rusijos GRU 2015 m., kaip ir ankstesniais metais, bendradarbiavo su Baltarusijos GRU Lietuvoje, koordinavo veiksmus ir keitėsi surinkta informacija. Rusijos GRU karininkai ir toliau palaikė ryšius su Lietuvoje veikiančiomis sovietų karo veteranus ir karines mokyklas baigusius asmenis vienijančiomis nevyriausybiniomis organizacijomis bei jų atstovais.

Žvalgybinė veikla prieš Lietuvos krašto apsaugos sistemą (KAS)

2015 m. tradicinės Rusijos karinės žvalgybos domėjimosi sritys buvo pokyčiai Lietuvos gynybos politikoje, pajėgumų vystymas, ginkluotė ir jos modernizavimas, Lietuvos bendradarbiavimas gynybos srityje, mūsų šalyje vykę nacionaliniai ir tarptautiniai mokymai bei pratybos, NATO oro policijos misija, Lietuvos karių dalyvavimas tarptautinėse operacijose / misijose. Rusijos žvalgybos taikiklyje išliko Lietuvos parama Ukrainai, Lietuvos–Ukrainos karinis bendradarbiavimas, susidomėjimą kėlė bet kokios pilietinio aktyvumo apraiškos Ukrainai paremti. Kaip ir ankstesniais metais, buvo domimasi KAS personalu, galinčiu paveikti priimamus sprendimus, turinčiu informacijos apie KAS vadovaujančiuose sluoksniuose tvyrančias nuotaikas ir planus, rinkta informacija apie asmenines įtakingų kariškių ir civilių tarnautojų savybes.

Be jau įprastų temų, 2015 m. GRU rinko informaciją apie nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą Lietuvoje, Vilniuje įsikūrusį NATO pajėgų integravimo vienetą, naujų kovinių vienetų kūrimą, Lietuvos gynybos ir saugumo pramonės asociacijos veiklą, Lietuvos kariuomenės (toliau –

LK) vykdytus ir planuojamus įsigijimus, Lietuvos šaulių sąjungą, jos veiklą, personalą, Lietuvos poligonus, oro erdvės stebėjimo infrastruktūrą ir pan.

Vertindami Rusijos ir Baltarusijos žvalgybos tarnybų susidomėjimą atnaujinta nuolatine privalomąja pradine karo tarnyba (toliau – NPPKT) LK, atkreipiame dėmesį, kad šauktinių srantai gali būti išnaudoti bandant prasiskverbti į KAS. Šiam tikslui gali būti bandoma infiltruoti į NPPKT užverbuotus asmenis arba ieškoti verbavimo taikinių tarp NPPKT atliekančių šauktinių, kurie būtų išnaudojami Rusijos žvalgybinės informacijos poreikius atitinkančios informacijos rinkimui, ardomajai veiklai ar kitoms žvalgybinėms užduotims. NPPKT atliekantys asmenys gali dominti priešiškas užsienio žvalgybos tarnybas ir dėl perspektyvos būti priimtiems į profesinę karo tarnybą LK. Atkreiptinas dėmesys, kad už šnipinėjimą Baltarusijos naudai 2016 m. laisvės atėmimo bausme nuteistas buvęs LK karys Andrej Ošurkov buvo užverbuotas Baltarusijoje ir 2007 m. infiltruotas į LK kaip privalomosios pradinės karo tarnybos šauktinis. Tai pat žinoma atveju, kai atvirai Rusiją ir jos agresyvią užsienio politiką remiantys asmenys siekė tarnauti Lietuvos kariuomenėje. Tikėtina, kad tokiu būdu priešiškos žvalgybos tarnybos siekia perprasti Lietuvos karių rengimo specifiką, taktiką, ginkluotę, ryšių ir vadovavimo sistemas.

Žvalgybinė veikla prieš Lietuvą Rusijos teritorijoje

Rusija yra itin išplėtojusi žvalgybą prieš užsienio valstybes iš savo šalies teritorijos². Žvalgybą iš savo šalies teritorijos vykdo visos Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos. Aktyviausiai šioje srityje veikia FSB, kuri nuolat plečia savo žvalgybinius pajėgumus ir renka žvalgybos ir kontržvalgybos informaciją apie užsienio valstybes (ypač Rusijos kaimynes) bei siekia paveikti jose vykstančius procesus.

2015 m. vienu iš svarbiausių FSB taikinių išliko Rusijoje dirbantys Lietuvos verslininkai (net ir smulkieji). FSB, juos verbuodama, naudoja korupcija (siūlo „stogą“), taip pat tuo, kad gali kontroliuoti vietos verslą, išduoda įvairius leidimus užsieniečiams, „prižiūri“ kriminalinį pasaulį.

FSB ypač domisi į Rusiją vykstančiais Lietuvos valstybinių įstaigų tarnautojais, buvusiais ir esamais teisėsaugos institucijų darbuotojais, profesinės karo tarnybos kariais, verslininkais, nevyriausybinių organizacijų darbuotojais bei kitais politinių ar verslo ryšių turinčiais Lietuvos piliečiais. FSB taikosi į asmenis, kurie turi finansinių sunkumų ir ieško verslo galimybių Rusijoje, yra lengvai manipuluojami, laikosi prorusiškų pažiūrų ir neigiamai vertina Lietuvos valstybę. Dažniausiai FSB tokius asmenis siekia išvilioti į Rusiją, Baltarusiją ar kitas valstybes ir tik tuomet iš karto ar pamažu pateikia pasiūlymą bendradarbiauti.

FSB Lietuvos verslininkais domisi dėl jų ryšių politinėse partijose, valstybinėse institucijose, teisėsaugoje, finansų ir energetikos srityse. FSB tokius asmenis išnaudoja kaip „prieigos“ agentus³ – jie neturi galimybių FSB suteikti naudingos informacijos, tačiau padeda užmegzti ryšius su FSB dominančiais asmenimis.

2015 m. FSB toliau siekė sukurti informacijos šaltinių ir įtakos agentų tinklą Lietuvos teisėsaugos ir kitose valstybinėse institucijose. 2015 m. balandį nutrauktos FSB operacijos tikslas buvo per tarpinius asmenis užverbuoti Lietuvos vidaus reikalų ministerijai pavaldžių įstaigų pareigūnus ir jų pagalba vėliau prasiskverbti į kitas valstybines institucijas, tarp jų – Lietuvos Respublikos prezidentūrą.

² Žvalgyba iš teritorijos apibrėžiama kaip agentūrinė veikla, kai agento verbavimas vykdomas Rusijoje, o tolesni agentūriniai susitikimai, bendradarbiaujant su Rusijos žvalgybos tarnyba, gali būti vykdomi bet kurioje užsienio valstybėje.

³ „Prieigos“ agentai – tai užverbuoti Lietuvos gyventojai, turintys ryšių su potencialiais verbavimo taikiniais. Jie panaudojami žvalgybiniam kontaktui užmegzti.

Žvalgybinė veikla prieš Lietuvos diplomatus ir pareigūnus užsienyje

Rusijos FSB ir Baltarusijos KGB veikia prieš Lietuvos diplomatus ir pareigūnus, jų šeimos narius, dirbančius ir (ar) besilankančius šiose šalyse. FSB ir KGB vykdo slaptą ir demonstratyvų sekimą, filmavimą ir fotografavimą, komunikacijų perėmimą, neteisėtą patekimą į diplomatų gyvenamąsias patalpas, taip pat ir sąmoningai paliekant tokios veiklos požymius. Taip siekiama įbauginti diplomatus ir jų šeimas nevykdyti aktyvios ir Rusijai ar Baltarusijai nepriimtinos veiklos, siunčiama žinutė, kad kiekvienas Lietuvos atstovų žingsnis yra akylai stebimas. FSB taip pat vykdo užsienio šalių diplomatų verbavimo operacijas, kurių taikiniai yra ir NATO šalių gynybos atašė.

2015 m. FSB vykdė provokacijas prieš Rusijoje dirbančius Lietuvos diplomatus ir bandė juos verbuoti. FSB nuolat stebi, jos vertinimu, pažeidžiamus Lietuvos diplomatus Rusijoje, renka arba klastoja kompromituojančią informaciją, kurios pagrindu kuria verbavimo ar provokacijų situacijas. Neretai FSB melagingai apkaltina diplomatus neteisėta veikla, daro jiems psichologinį spaudimą, šantažuoja juos, nepaiso diplomatinio jų imuniteto, tuo pažeisdama 1961 m. Vienos konvenciją.

Pastebėtina, kad FSB į Lietuvos ir kitų valstybių diplomatines atstovybes Rusijoje siekia įsiskverbti ne tik žmogiškosios žvalgybos metodais, bet ir taiko itin platų techninių priemonių kompleksą: perima pokalbius telefonu ir kompiuterių tinklais perduodamą informaciją, naudoja vaizdo stebėjimo ir garso įrašymo įrenginius ir t. t.

Nors didžiausia žvalgybinė grėsmė kyla Lietuvos diplomatams ir pareigūnams Rusijoje ir Baltarusijoje, jos egzistuoja ir kitose užsienio šalyse. Norimą taikinį Rusijos žvalgybos gali sekti, verbuoti ir Vakarų šalyse.

Žvalgybinė veikla naudojant žurnalistinę priedangą

Informacijai rinkti Rusijos žvalgybos tarnybos tebenaudoja žurnalistinę priedangą. Žvalgybinės veiklos aktyvumas naudojantis žurnalistine priedanga Lietuvoje išlieka didelis, ypač per nacionalines ir tarptautines karines pratybas. Informaciją renka su Rusijos žvalgybos tarnybomis siejami Lietuvos ir užsienio šalių žurnalistai, kurie siekia gauti Krašto apsaugos ministerijos (toliau – KAM) akreditacijas, suteikiančias jiems galimybę dalyvauti Lietuvoje vykstančių karinių pratybų metu žiniasklaidos atstovams skirtuose renginiuose ir surinkti informaciją pagal Rusijos žvalgybos užduotis. Tikėtina, kad tokios tendencijos išliks ir ateityje, nes Rusijos pusė tikisi, jog žurnalistinė priedanga patikimai saugo informacijos rinkėjus, o pastaruosius mėginant atriboti nuo informacijos šaltinių, tokią situaciją paprasta viešai pateikti kaip Lietuvos mėginimus susidoroti su politiškai neįtikimais žurnalistais.

Žvalgybinė veikla pasienyje

2015 m. Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos toliau didino dėmesį su Kaliningrado sritimi besiribojantiems Lietuvos pasienio rajonams (Šakiai, Jurbarkas, Pagėgiai, Šilutė): siuntė agentus ir su Kaliningrado institucijų priedanga dirbančius pareigūnus į Lietuvos rajonų savivaldybes, verbavo pasienio gyventojus, rinko duomenis apie procesus savivaldybėse, verslininkus, teisėsaugos pareigūnus. FSB siekia gerai išmanyti politinę, ekonominę ir karinę situaciją Lietuvos pasienio rajonuose, įgyti juose įtaką ir aktyviau įtraukti į tarptautinio bendradarbiavimo su Rusija projektus.

FSB naudojasi tuo, kad daug pasienio rajonų gyventojų vyksta į Rusiją pirkti pigesnių prekių. FSB jiems pateikia fiktyvius arba tikrus kaltinimus dėl kontrabandos gabenimo, sienos kirtimo procedūrų pažeidimų ir pan. Tokie asmenys motyvuojami bendradarbiauti, žadant užtikrinti neribotas galimybes ir toliau vežti prekes iš Rusijos. FSB taikiniais tampa net ir neturintys išplėtotų galimybių vykdyti žvalgybinę veiklą Lietuvos piliečiai – teikti paprastą vizualinę informaciją apie objektus Lietuvos pasienio teritorijoje (pastatus, kelius ir pan.) iš tiesų gali bet kuris asmuo.

Pastebima tendencija, kad FSB ieško taikinių tarp asmenų, kurie užsiima kontrabandos gabenimu ir organizavimu⁴. FSB jiems siūlo sudaryti sąlygas ir toliau užsiimti šia veikla mainais už slaptą bendradarbiavimą. FSB ypač domisi jų ryšiais Lietuvos teisėsaugos institucijose.

2015 m. FSB tęsė bandymus suformuoti agentūrinį tinklą Valstybės sienos apsaugos tarnyboje prie VRM (toliau – VSAT). FSB vertina VSAT kaip integralų Lietuvos kovinį vienetą, todėl siekia į ją įsiskverbti ir surinkti detalią informaciją apie Lietuvos sienos su Rusija apsaugai skiriamus žmogiškuosius ir techninius resursus (VSAT pareigūnus, jų skaičių, ekipuotę ir ginkluotę, automobilius, vaizdo stebėjimo kameras, patruliavimo maršrutus, sąveiką su kitomis valstybės institucijomis ir t. t.).

2015 m. prie Lietuvos valstybinių sienų dažnai buvo stebimas bepiločių orlaivių aktyvumas iš Rusijos ir Baltarusijos pusės. Vertinama, kad bepiločiai orlaiviai naudojami ir žvalgybinei veiklai prieš Lietuvos Respubliką bei planuojant nelegalius prasiskverbimus į Lietuvos teritoriją. Yra požymių, kad Rusijos specialiosios paskirties kariniai daliniai taikos metu atlieka prasiskverbimus į užsienio valstybes. Tokių operacijų metu kariai mokosi nepastebėti atsidurti kitos valstybės teritorijoje, žvalgyti dominančius objektus ar atlikti specialiąsias užduotis. Taip, tikėtina, rengiamasi diversiniam išpuoliams prieš objektus. Tokių atvejų pastebėta Rusijos veiksmuose prieš Ukrainą.

2014–2015 m. Lietuvoje ne kartą lankėsi arba tranzitu į kitas Baltijos valstybes vyko su FSB ir GRU siejamų specialiosios paskirties dalinių kariai. Neatmestina, kad taip buvo tikrinamas pasienio ir saugumo tarnybų budrumas, žvalgomi potencialūs taikiniai, mezgami ir palaikomi ryšiai su Rusijos interesams Lietuvoje atstovaujančiais asmenimis.

Informacijos rinkimas vykdant objektų stebėjimą

Nuolat fiksuojami LK karinių dalinių, karinės technikos, civilinės paskirties objektų, kurie yra svarbūs Rusijos kariniam planavimui, stebėjimai. Stebėjimas dažniausiai atliekamas naudojant vaizdo kameras, mobiliuosius ryšio įrenginius ir transporto priemonėse tvirtinamus vaizdo registratorius. Turima pakankamai duomenų teigti, kad minėta veikla tapo tendencingu reiškiniu. Nustatyta, jog vaizdo fiksavimą neretai atlieka su Rusija siejami asmenys, veiklai naudojami nuomoti arba Rusijoje registruoti automobiliai. 2015 m. antrojoje pusėje buvo stebimi provokaciniai minėtų objektų stebėjimo atvejai, demonstruojant fotografuotojų priklausomybę Rusijai. Tai rodo, kad fotografavimas įgauna informacinių-psichologinių operacijų požymių, sudarant įspūdį, jog Rusijos piliečiai gali nevaržomai vykdyti provokuojamą veiklą Lietuvoje arba tikintis sukelti neproporcingą atsakomąją Lietuvos institucijų reakciją.

Rusijos vykdoma signalų žvalgyba

Signalų žvalgybai prieš Lietuvą išnaudojamos stacionarios ir mobiliosios žvalgybos platformos Rusijos diplomatinėse atstovybėse Lietuvoje, Kaliningrade, kontinentinėje Rusijoje, žvalgybiniai laivai Baltijos jūroje ir žvalgybiniai lėktuvai. Į Rusijos vykdomą signalų žvalgybą vis labiau įtraukiama ir Baltarusija. Žvalgybiniam skrydžiams išnaudojama Baltarusijos oro erdvė, keičiamasi žvalgybine informacija apie NATO šalių orlaivių aktyvumą, Baltarusijos signalų žvalgybos specialistai yra ruošiami Rusijos karinėse mokymo įstaigose, tikėtina, kad Baltarusijos pajėgumais yra atliekamos žvalgybinės užduotys pagal Rusijos signalų žvalgybos planą.

⁴ 2015–2016 m. Estijoje už šnipinėjimą buvo nuteisti trys kontrabanda užsiimantys asmenys, kurie pripažinti bendradarbiavę su FSB ir teikę žvalgybinę informaciją apie Estijos teisėsaugą, Pasienio apsaugos tarnybą, karinius objektus.

Būtina pažymėti, kad daug jautrios informacijos gali būti prarandama ne vien dėl Rusijos žvalgybų techninių galimybių prasiskverbti į komunikacijos kanalus, bet ir dėl neatsargumo. Neatsakingas valstybės tarnautojų ir pareigūnų komunikavimas atvirais ryšio kanalais keičiantis pertekline ir jautria, su tarnyba susijusia informacija, ryšio saugumo procedūrų nesilaikymas didina oponento galimybes techninėmis priemonėmis surinkti jį dominančią informaciją. Vykdamas techninio prasiskverbimo operacijas, surenkama ir asmeninio pobūdžio informacija, taip pat ir kompromituojanti, kuri vėliau gali būti panaudota verbuojant ir siekiant paveikti asmens apsisprendimą bendradarbiauti.

Signalų žvalgybos dalinių viena iš užduočių – stebėti NATO karinius mokymus. 2015 m. Baltijos regione buvo stebimos NATO pratybos „Joint Warrior 2015“, „Saber Strike 2015“, „BALTOPS 2015“, „Trident Juncture 2015“, „Arccade Fussion 2015“ ir kitos, vertinama NATO pajėgų, taip pat LK karinių oro ir jūrų pajėgų padalinių veikla ir sąveika. Rusijos signalų žvalgybos skrydžių aktyvumas 2015 m. išliko didžiausias per pastaruosius 10 metų.

***

Lietuvos žvalgybos institucijų vertinimu, Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų aktyvumas prieš Lietuvą per 2015 m. išliko itin aukštas ir artimiausiu metu nemažės.

BALTARUSIJOS ŽVALGYBOS IR SAUGUMO TARNYBŲ KELIAMOS GRĖSMĖS

Prieš Lietuvą žvalgybą vykdo trys Baltarusijos tarnybos – Valstybės saugumo komitetas (toliau – KGB), Gynybos ministerijos Generalinio štabo Vyriausioji žvalgybos valdyba (toliau – GRU) ir Valstybinio pasienio komiteto (toliau – VPK) žvalgybos padaliniai. Svarbiausios Baltarusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų užduotys Lietuvoje yra susijusios su Baltarusijos valdžios stabilumo užtikrinimu valstybės viduje ir parama šalies politiniams ir ekonominiams interesams Lietuvoje ir ES. Rusijos ir Baltarusijos integraciniai procesai, ypač karinėje srityje, taip pat daro didelę įtaką Baltarusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų veiklai, nukreiptai prieš Lietuvos nacionalinį saugumą ir interesus.

2015 m. rudenį vyko Baltarusijos prezidento rinkimai, todėl KGB stiprina Lietuvoje veikiančių Baltarusijos opozicijos atstovų kontrolę. Pagrindinė KGB užduotis buvo sutrukdyti opozicionieriams laikytis vieningos politikos per prezidento rinkimus. Baltarusijos slaptosios tarnybos, rinkdamos informaciją apie Lietuvoje veikiančias Baltarusijos opozicijos organizacijas, verbuoja Lietuvos baltarusių bendruomenės narius ir mūsų šalyje gyvenančius Baltarusijos piliečius. KGB taip pat mėgina infiltruoti agentus į Baltarusijos opozicijos organizacijas ir skatina juos dalyvauti opozicijos renginiuose Lietuvoje. Pagrindinis KGB tikslas verbuojant informacijos šaltinius ir įtakos agentus opozicijos organizacijose yra išlaikyti Baltarusijos opoziciją suskaldytą, neleisti, kad ji taptų realia politine alternatyva dabartinei Baltarusijos valdžiai.

Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos turi techninių galimybių kontroliuoti juos dominančių Lietuvos institucijų, organizacijų ir asmenų pokalbius telefonu. Nuotraukoje – signalų žvalgybos įranga ant Rusijos ambasados Vilniuje stogo

2015 m. KGB aktyviai rėmė Baltarusijos valdžios pastangas siekti ES sankcijų Baltarusijos pareigūnams ir įmonėms panaikinimo. KGB darbuotojai rinko informaciją apie Lietuvos ir ES poziciją dėl sankcijų Baltarusijai nutraukimo bei ieškojo Baltarusijos politinių ir ekonominių interesų lobistų tarp Lietuvos verslininkų, kurių verslas susijęs su šia valstybe. KGB nuolat siekia surasti tinkamų verbuoti kandidatų tarp Lietuvos verslininkų, politikų ir valstybės tarnautojų, kuriuos galėtų paveikti dėl jų verslo interesų Baltarusijoje, giminytės ar asmeninių ryšių bei kitų privačių interesų šioje Lietuvos kaimynėje.

Baltarusijos KGB ir GRU žvalgybai Lietuvoje naudoja tradicinę diplomatinę priedangą. Pusė Baltarusijos ambasados Lietuvoje diplomatų yra su diplomatine priedanga dirbantys KGB ir GRU darbuotojai arba susiję šiomis tarnybomis ir vykdantys jų užduotis. Baltarusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų pareigūnai Lietuvoje atlieka žvalgybos užduotis ir apsimesdami verslininkais, žurnalistais, mokslininkais, Baltarusijos valstybinių ir verslo delegacijų nariais.

Baltarusijos žvalgybos ir saugumo tarnybos, kitaip nei atitinkamos Rusijos tarnybos, Lietuvos teritorijoje paprastai veikia atsargiau, vengia agresyvių veiksmų, tačiau aktyviau ir agresyviau prieš Lietuvos interesus dirba savo šalies teritorijoje. 2015 m. išliko ta pati tendencija – su Baltarusijos tarnybų bandymais verbuoti dažniausiai susidurdavo į Baltarusiją vykstantys Lietuvos teisėsaugos institucijų pareigūnai. Baltarusijos sieną kertančių Lietuvos teisėsaugos institucijų pareigūnų verbavimo mastai nepakito. KGB, bendradarbiaudamas su Baltarusijos pasienio tarnyba, taip pat verbavo Lietuvos pasienio gyventojus, dažnai vykstančius į Baltarusiją, kurie nėra pareigūnai, tačiau pažįsta dirbančiųjų Lietuvos žvalgybos ir teisėsaugos tarnybose.

Baltarusijos GRU žvalgybos poreikiai Lietuvoje iš esmės sutampa su Rusijos karinės žvalgybos interesais. Veikdamos prieš Lietuvą ir kitas NATO valstybes, šių šalių karinės žvalgybos tarnybos glaudžiai bendradarbiauja. Baltarusijos karinė žvalgyba, kaip ir KGB, aktyviau ir agresyviau prieš Lietuvą dirba iš Baltarusijos teritorijos. Lietuvoje yra teisiama du šios tarnybos agentai, šnipinėję LK ir strateginę reikšmę Lietuvos nacionaliniam saugumui turinčius objektus.

Atsižvelgiant į agresyvias Baltarusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų pastangas prasiskverbti į Lietuvos teisėsaugos tarnybas ir KAS bei glaudų bendradarbiavimą žvalgybos srityje su Rusija, Baltarusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų veikla vertintina kaip grėsmė Lietuvos nacionalinio saugumo interesams.

Verbavimo situacijos pasienyje su Baltarusija

- Dokumentų ir automobilio patikra pasienio kontrolės poste užtrunka neįprastai ilgai.
- Lietuvos pilietis palydimas į Baltarusijos pasieniečių tarnybines patalpas.
- Apklausą atlieka civilius drabužius vilkintys Baltarusijos pareigūnai, kurie neprisistato.
- Jei apklausiamas Lietuvos pareigūnas, užduodami klausimai apie jo tarnybines funkcijas, kolegas, tarnybines duomenų bazines, pasienio ir karinę infrastruktūrą.
- Kitų Lietuvos pasienio gyventojų klausama, ar jie pažįsta Lietuvos teisėsaugos pareigūnus, kokios jų pareigos, adresai, ar jie lankosi Baltarusijoje.
- Jei žmogus į klausimus neatsakinėja, teigiama, kad jis pažeidė Baltarusijos įstatymus, pavyzdžiui., prašydamas vizos nurodė, kad lankysis pas giminaičius, o iš tiesų vyksta apsipirkti.
- Siūloma rinktis – nuolat teikti informaciją Baltarusijos tarnyboms arba susitaikyti su tuo, kad tolesnis vykimasis į Baltarusiją bus uždraustas (anuliavama viza ar pan.).
- Nurodoma, kad Lietuvos pilietis, lankydamasis Baltarusijoje, kitą kartą paskambintų Baltarusijos pareigūno duotu telefono numeriu.

EKONOMINIS IR ENERGETINIS SAUGUMAS

2015 m. Rusija tęsė protekcionistinę transporto politiką, nukreiptą taip pat ir prieš Lietuvos transporto paslaugų bendrovių veiklą. Rusijos politika mažinti krovinių vežimo per Baltijos šalis

srautus nedarė didesnės įtakos bendrai Klaipėdos valstybinio jūrų uosto krovos apyvartai, tačiau dėl jos apie 13 % sumažėjo tranzitas į Kaliningrado sritį. Tranzito Kaliningrado kryptimi mažėjimas paveikė „Lietuvos geležinkelių“ finansinius rodiklius, kadangi šie gabenimai yra pelningiausia bendrovės veikla. Pagrindinis veiksnys, lėmęs tranzito mažėjimą – padidėjęs geležinkelio keltų tarp Kaliningrado srities Baltijos ir Suomijos įlankos Ust Lugos uostų skaičius. Krovinių transportavimo kaštai gabenant geležinkelio keltais yra didesni nei sausumos transportu, t. y. tranzitu per Lietuvą, todėl akivaizdu, kad krovinių, plukdomų keltais, kiekis buvo didinamas dėl politinių priežasčių.

2015 m. dauguma Lietuvos autotransporto vežėjų konkuravo su Rusijos vežėjais nelygiavertėmis sąlygomis, todėl Lietuvos krovinių gabenimo ir logistikos paslaugų bendrovės patyrė nuostolių. Lietuvos transporto kompanijos nukentėjo dėl didesnių, palyginti su Rusijos vežėjais, gabenimo kontrolės administravimo kaštų. Be to, Rusija siekė keisti dvišalių ir trišalių krovinių vežimo leidimų tvarką, bandydama įgyti dar daugiau administracinių svertų kontroliuoti ir riboti užsienio vežėjų veiklą.

2015 m. nemažėjo trečiųjų šalių (dažniausiai Rusijos – per tikrąją pinigų kilmę maskuojančius subjektus) kompanijų susidomėjimas Lietuva: investicijomis į strategiškai svarbius ūkio sektorius bei galimybėmis pasinaudoti kritinės infrastruktūros objektais – Klaipėdos jūrų uostu, geležinkelių infrastruktūra, tarpsisteminėmis elektros jungtimis. Atsivėrus galimybėms importuoti pigesnę elektros energiją iš Švedijos, didėjo Rusijos (ir kitų trečiųjų šalių) energetikos kompanijų susidomėjimas galimybėmis eksportuoti elektrą iš Lietuvos ar per Lietuvą, ypač pasinaudojant „LitPol Link“ jungtimi. Į rusiškos elektros eksporto schemas siekė įsitraukti korporacija „Rosatom“, bandanti konkuruoti su išskirtines teises eksportuoti rusišką elektrą turinčiu koncernu „Inter RAO JES“ ir jau nuo 2013 m. aktyviai ieškanti partnerių Baltijos šalyse.

Rusijos vadovybė itin jautriai reaguoja į pokyčius energetikos rinkoje ir į bet kokią šalies pozicijų silpnėjimą joje dėl kelių priežasčių:

- Pajamos iš energetinio sektoriaus (energetinių išteklių gavybos ir eksporto) yra pagrindinis finansavimo šaltinis svarbiausiems Rusijos valstybiniais projektams (tarp jų ir ginkluotųjų pajėgų modernizavimui) ir esminė priemonė palaikant vidaus politinį stabilumą;
- Energetinis dominavimas posovietinėje erdvėje Rusijai sudaro pagrindą įtakai išlaikyti ir jos vadovaujama integracinių susivienijimų plėtrai. Konfliktinėse situacijose regiono šalių priklausomybę nuo Rusijos energetinių išteklių ir (arba) infrastruktūros Rusija gali panaudoti ir dažnai naudoja kaip vieną svarbiausių nekarinio poveikio priemonių;
- Nepaisant Rusijos pastangų diversifikuoti eksportą, svarbiausia jos prekybos energetiniais resursais rinka net ir ilgalaikėje perspektyvoje išliks Europa. Dvišaliais santykiais su šios rinkos dalyviais Rusija labai dažnai naudojasi kaip užsienio politikos tikslų įgyvendinimo ir geopolitinių interesų gynimo priemone;
- Baltijos jūros regione (ypač Lietuvoje) įgyvendinami infrastruktūros, finansiniai ir teisiniai pokyčiai energetinėje sistemoje vertinami kaip papildoma grėsmė Rusijos saugumui dėl Kaliningrado srities priklausomybės nuo energetinių išteklių tranzito per NATO šalį.

Pastaraisiais metais energetiniame sektoriuje vykstantys globalūs pokyčiai turi didžiulę įtaką Rusijos ekonomikai ir iš esmės keičia nusistovėjusius santykius su jos svarbiausiomis rinkomis. Kritusi naftos kaina smarkiai sumažino Rusijos biudžeto įplaukas ir privertė panaudoti dalį sukauptų valstybės rezervų numatytiems projektams finansuoti. Tačiau dėl rublio devalvacijos ir augančios šalies ekonominės izoliacijos stabilia valiuta gaunamos pajamos iš energetinių išteklių eksporto įgijo dar didesnę reikšmę šalies ekonomikai.

Geopolitinės aplinkybės sustiprino ir išryškino ilgalaikes neigiamas paties Rusijos energetinio sektoriaus vystymosi tendencijas. Tai silpnina jos pozicijas posovietinėje erdvėje formuojant politinius ir ekonominius integracinius darinius. EES projekto sėkmė labai priklauso nuo

gebėjimo sutarti dėl Vieningos energetinės erdvės, tačiau Rusija siekia atlikti šioje rinkoje dominuojamą vaidmenį – turėti lemiamą energetinių klausimų sprendimo teisę ir svarbiausių tranzito ir eksporto taškų kontrolę. Regione stiprėjant kitoms šalims dalyvėms (visų pirma Kinijai) ir augant konkurencijai, ekonomiškai ir energetiškai nuo Rusijos priklausomos šalys ima reikalauti taikyti lygiateisiškumo principus, o Rusijai vis sunkiau sekasi atgrasyti jas nuo alternatyvių projektų ar reformų įgyvendinimo. Silpnėjant Rusijos galimybėms prieš šias šalis taikyti energetinius svetus, regione smarkiai išauga karinių priemonių reikšmė ir jų taikymo tikimybė (konfliktas su Ukraina – ryškiausias to pavyzdys).

Rusijos–Ukrainos konflikto kontekste taip pat sustiprėjo ES vidinę energetikos rinką stiprinantys integraciniai ir diversifikavimo procesai (ES Energetinės sąjungos projektas). ES vykdant bendrą energetikos politiką su trečiosiomis šalimis, Rusijos galimybės manipuluoti dvišaliais santykiais ir skirtingais ES šalių interesais labai sumažėtų. Rusija siekia sulėtinti šiuos procesus, viešojoje erdvėje diskredituodama ES Energetinės sąjungos idėją, taip pat siūlydama pasirinktoms ES šalims pelningus projektus ar sandėrius (pvz., dujotiekio „Šiaurės srautas“ plėtrą), kurie padeda kelti įtampą ES valstybių tarpusavio santykiuose, o įgyvendinti ilgalaikėje perspektyvoje užkirstų kelius didesnei diversifikacijai.

Lietuvai įgyvendinant savo nacionalinius ir regioninius energetinės infrastruktūros projektus, neigiamas Rusijos turimų įtakos svetur poveikis regione smarkiai mažėja. 2015 m. Lietuvoje baigtos statyti elektros jungtys su Švedija ir Lenkija bei jau veikiantis suskystintų gamtinių dujų importo terminalas mažina viso regiono energetinę izoliaciją ir kartu didina jo saugumą. Tačiau net ir turėdamas jungtis su kitomis sistemomis, Baltijos regionas išlieka bendroje su NVS šalimis elektros sistemoje IPS/UPS.

Nepaisant 2014 m. įvykusio „Gazprom“ pasitraukimo iš Lietuvos dujų kompanijų valdymo, koncernas siekė išlaikyti pozicijas Baltijos šalyse, kompromituoti suskystintų gamtinių dujų (toliau – SGD) terminalą ir SGD kaip alternatyvą rusiškoms dujoms. Siekdamas šio tikslo koncernas veikė ir lokaliai (kiekvienoje Baltijos šalyje atskirai), ir regioniniu mastu.

Reaguodamas į Europos Komisijos (toliau – EK) tyrimą, „Gazprom“ 2015 m. nusprendė keisti dujų, parduodamų pagal sutartis, kainodarą ir išbandė dujų prekybos aukcione modelį. Nors pavyko parduoti tik kiek daugiau nei trečdalį planuoto dujų kiekio, koncerno vadovai įvertino aukcioną kaip sėkmingą. „Gazprom“ ketino pereiti prie aukcionų sistemos Baltijos valstybėse jau 2015 m. ketvirtąjį ketvirtį, tačiau aukcionų pradžia nukelta. Lietuvos žvalgybos institucijų vertinimu, „Gazprom“ planuojami dujų pardavimo aukcionai tik formaliai tenkins EK raginimą Rusijos koncernui pereiti prie skaidresnės dujų pardavimo sistemos. Nesant išorinės priežiūros, „Gazprom“ ir toliau gali manipuluoti dujų tiekimu politiniais sumetimais.

Tolesnę Baltijos regiono integraciją į Vakarų Europos energetinę sistemą (naujų elektrinių statybą, sinchronizaciją su kontinentiniais Europos elektros tinklais (KET)) gali trukdyti Rusijos prieš šiuos projektus vykdoma veikla. Prie Lietuvos sienų (Kaliningrado srityje ir Baltarusijos Astravo rajone) įgyvendinami dviejų

atominių elektrinių projektai, lygiagrečiai siūlant stiprinti elektros jungtis tarp IPS/UPS ir KET sistemų.

Rusijos visiškai finansuojamos Baltarusijos atominės elektrinės statybos 2014–2015 m. buvo gana tolygiai tęsiamos nepriklausomai nuo itin sudėtingos ekonominės ir politinės situacijos. Šis projektas kelia papildomą grėsmę regiono saugumui, kadangi yra įgyvendinamas nepaisant patvirtintų tarptautinių konvencijų pažeidimų dėl galimo neigiamo poveikio aplinkai ir deramai nevykdomų konsultacijų su visuomene ir tarptautine bendruomene. Viešojoje erdvėje stengiamasi sukurti įvaizdį, kad nustatyti pažeidimai seniai ištaisyti, o reiškiama priekaištai yra politiškai motyvuoti. Spaudimą Baltarusijai vykdyti tarptautinių konvencijų įsipareigojimus stengiamasi atsverti intensyviai bendradarbiaujant su kitomis tarptautinėmis organizacijomis, tačiau jų paslaugomis naudojama itin selektyviai, nekviečiant Lietuvos prašomų ekspertinių misijų (pvz., TATENA aikštelės parinkimo vertinimo misijos). Kaliningrado srityje atominės elektrinės projektas buvo sustabdytas 2013 m., tačiau Rusijos korporacija „Rosatom“ neatsisako planų jį atnaujinti susiklosčius palankesnėms geopolitinėms ir ekonominėms aplinkybėms.

Rusijos vadovybės vertinimu, Baltijos šalių energetikos politika didina nuo tranzito per Lietuvą priklausomos Kaliningrado srities pažeidžiamumą. Nors 2016 m. pasirašyta nauja ilgalaikė dujų tranzito per Lietuvos teritoriją sutartis, viešojoje erdvėje eskaluojama tranzito keliamų grėsmių tema, taip diskredituojant Lietuvos, kaip patikimos tranzito valstybės, vardą. Kartu siekiama pasiteisinti Rusijos visuomenei, kodėl, nepaisant didelių kaštų, srityje ketinama sukurti izoliuotą energetinę sistemą⁵, nors nerandama lėšų ekonomikai stiprinti.

INFORMACINIS SAUGUMAS

Palankios informacinės erdvės kūrimas Rusijos viduje ir užsienyje ir toliau yra vienas iš Rusijos vadovybės prioritetų. Informacinei politikai įgyvendinti Rusija naudoja įvairius „minkštosios galios“ instrumentus – fondus, nevyriausybinės organizacijas, akademines įstaigas, meno atstovus, analitinius centrus, istorijos projektus, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai finansuojami iš federalinio biudžeto. Atskirais atvejais informacinėms operacijoms vykdyti panaudojami asmenys, susiję su Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybomis.

Pagrindine priemone, kuria siekiama įtvirtinti Rusijai palankų naratyvą, išlieka žiniasklaida – televizija, spauda ir internetas. Rusijos televizijos kanalai, transliuojantys oficialią valstybės poziciją ir skleidžiantys prorusišką propagandą, pirmiausia skirti vidinei Rusijos auditorijai, tačiau yra pasiekiami ir matomi visose Baltijos valstybėse. 2015 m. apklausų duomenimis, apie 30 % Lietuvos gyventojų, įskaitant apie du trečdalius Lietuvos rusakalbių, kasdien seka Rusijos valstybės kontroliuojamų televizijos kanalų skelbiamas naujienas, 6–8 % kasdien skaito Rusijos interneto naujienų svetaines.

Per žiniasklaidos priemones patiriamos informacinės atakos rodo, kad Lietuvos įgyvendinamą vidaus ir užsienio politiką Rusija vertina kaip neatitinkančią jos interesų. 2015 m. pagrindinės Rusijos informacinės atakos prieš Lietuvą daugiausiai buvo susijusios su NATO karinių pajėgumų stiprinimu Rytų Europoje, ES taikomomis sankcijomis ir vykdoma ekonomikos politika. Rusija siekė parodyti Lietuvą kaip agresyvią valstybę dėl jos gynybos biudžeto didinimo ir privalomosios karo tarnybos grąžinimo. Rusijos skleidžiamame informaciniame lauke Lietuva pristatyta kaip skatinanti NATO karinį aktyvumą Baltijos regione, o tai kelia grėsmę Europos stabilumui ir saugumui. Šalia Rusijos NATO vykdomos pratybos, kuriami štabai ir galimas nuolatinių bazių atsiradimas pristatyti kaip procesai, didinantys incidentų tikimybę ir galintys išprovokuoti

⁵ Planuojama statyti naujas dujomis ir anglimi kūrenamas elektrines, išplėsti požeminę gamtinių dujų saugyklą ir pastatyti suskystintų gamtinių dujų importo terminalą.

naujus konfliktus. Rusijos vidinei auditorijai NATO suaktyvėjimas Rytų Europoje pristatytas kaip Aljanso agresyvių ketinimų įrodymas, suteikiantis Rusijai pagrindą didinti karinį potencialą regione.

Rusijos retorika konflikto su Ukraina atžvilgiu tapo mažiau intensyvi 2015 m. vasarį pasiekus Minsko susitarimus ir sumažėjus kovinių veiksmų aktyvumui. Ukrainos įvykių kontekste Lietuva daugiausiai dėmesio susilaukė dėl jos reiškiamų kaltinimų Rusijai agresijos Ukrainoje vykdymu, Ukrainos integracijos į Vakarų skatinimo ir dalyvavimo kuriant „LitPolUkrbrig“. Propagandiniuose straipsniuose ši brigada pristatyta kaip NATO elementas Ukrainoje, aktyviai įsitrauksiantis į konfliktą.

2015 m. suintensyvėjusi pabėgėlių krizė Rusijos propagandoje panaudota NATO, ES ir Lietuvos valdžios institucijų kritikai, taip siekiant mažinti visuomenės pasitikėjimą jomis. Auditorijai buvo teigiama, kad NATO operacijos Libijoje ir Irake sukėlė pabėgėlių krizę, ES ir Lietuva nesutvarkys su pabėgėlių migracijos krize, kuri gresia Šengeno zonos žlugimu, teroristų prieglobsčiu ir šalių demografinės sudėties pokyčiais. Tarptautiniame kontekste Lietuvos pozicijos pristatytos kaip blokuojančios Rusijos iniciatyvą bendromis pastangomis kovoti su terorizmu Artimuosiuose Rytuose.

Energetikos srityje akcentuotos pasiteisinusios prognozės dėl suskystintų gamtinių dujų laivo-terminalo nuostolingumo. Rusija stengėsi įtikinti, kad Baltijos šalims naudingiausia išlikti bendroje su Rusija elektros sistemoje. Tęstos pastangos kurti palankų informacinį lauką galimam ES ir EES bendradarbiavimui. Tikėtina, kad Rusijos ekonominei situacijai išliekant sudėtingai, 2016 m. pranešimų apie ekonominio bendradarbiavimo naudą srautas didės.

2015 m., pasinaudojant Antrojo pasaulinio karo pabaigos 70-osioms metinėms skirtais renginiais, publikacijomis, interneto projektais bei moksliniais tyrimais, buvo bandoma įtvirtinti Rusijos interesus atitinkantį istorijos traktavimą tiek pačioje Rusijoje, tiek užsienio valstybėse. Su Lietuva susiję Rusijos vykdomos istorijos politikos tikslai 2015 m. liko nepakitę: neigti Lietuvos okupacijos faktą ir pateisinti vykdytus masinius trėmimus, menkinti nepriklausomybės atkūrimą, pokario rezistencinį judėjimą, tautos identiteto formavimui svarbias datas, tarptautinį Lietuvos įvaizdį. Vienas iš aktyviausiai įgyvendinančių Rusijos istorijos politiką yra Aleksandro Diukovo vadovaujamas fondas „Istorinė atmintis“, siekiantis menkinti prieš sovietinę okupaciją kovojusių partizanų įvaizdį ir reabilituoti sovietinėse represinėse institucijose dirbusius asmenis, kurie prisidėjo prie Lietuvos gyventojų persekiojimų, trėmimų ir žudymų.

Į bendrą Rusijos formuojamą istorijos politikos diskursą natūraliai įsilieja ir iš Lietuvos pasitraukusių komunistų veikalai. Maskvoje publikuota buvusio Lietuvos komunistų partijos antrojo sekretoriaus Vladislavo Švedo knyga „Lietuvos neonaciai prieš Rusiją“, kurios įvardiniame straipsnyje autorius ypač dėkoja Michailui Golovatovui, padėjusiam rengti ir išleisti knygą. Abiem šiems asmenims yra pateikti kaltinimai Sausio 13-osios byloje. Knygoje pateikti dokumentai su autoriaus interpretacijomis ir „tyrimais“ iš esmės neigia Lietuvos valstybingumo istoriją, kovas dėl nepriklausomybės ir demokratines vertybes. Rusijos vykdoma propaganda pasinaudojant istorijos politika yra ilgalaikė strategija, kuria siekiama vertybinių Lietuvos visuomenės pokyčių.

2015 m. Rusija nesukūrė naujų didelių informacinių projektų, bet toliau naudojo egzistuojančias propagandinės skaidos sistemas, jas tobulino, gerino propagandinio įsiskverbimo galimybes. Esant sudėtingai ekonominei situacijai išlaikytas „Russia Today“, „Rossiya segodnya“, „Sputnik“ finansinis palaikymas, didintas dėmesys socialiniams tinklams, vadinamųjų tėvynainių kuriamai žiniasklaidai. Neigiamo Rusijos vertinimo sulaukė visos ES ir NATO iniciatyvos, orientuotos į kovą su rusiška propaganda. 2015 m. deklaruoti Rusijos ketinimai kurti vieningą interneto portalą apie Rusiją rusakalbėms žiniasklaidos priemonėms užsienyje. Tarp šalių, kurių žiniasklaidos priemonėms numatyta skirti paramą, minima ir Lietuva.

2015 m. Lietuvoje Rusija stiprino jau turimus žiniasklaidos resursus, palaikė ryšius su Lietuvos žurnalistais, siekdama jais pasinaudoti sau palankios informacijos sklaidai. Lietuvos informaciniam saugumui pavojingi agentūros „Rossija segodnia“ planai įteisinti Lietuvoje propagandinį multimedijos projektą „Sputnik“, kurį siekiama tiesiogiai įgyvendinti per Anatolijaus Ivanovo vadovaujamą portalą „baltnews.lt“. 2015 m. lapkritį Maskvoje vykusiame Pasauliniame tėvynainių kongrese, kurio darbotvarkę formuoja Rusijos užsienio reikalų ministerija, pirmą kartą viešai „Sputnik“ projektas susietas su Baltijos šalyse veikiančiais portalais „baltnews.lt“, „baltnews.lv“ ir „baltnews.ee“ bei konstatuota, kad jie svariai prisideda prie Rusijos interesus atspindinčios informacijos sklaidos. Portalo „baltnews.lt“ veikla finansuojama neskaidriai, pasitelkus tarpines įmones, jis registruotas ne Lietuvoje ir ne Rusijoje. 2015 m. buvo bandoma įtvirtinti „baltnews.lt“ pozicijas viešojoje erdvėje ir užsitikrinti tolesnį finansavimą: imtasi priemonių didinti portalo lankomumą, straipsniai reklamuoti socialiniuose tinkluose, pradėtos spausdinti publikacijos su nuorodomis iš kitų šaltinių, sukurtos naujos rubrikos stačiatikių bažnyčios bei sporto temomis.

2015 m. Lietuvoje užfiksuotos informacinės atakos rodo, kad naudojamos modernios technologijos, vykdomas nuoseklus informacinio lauko stebėjimas siekiant atakoms parinkti tinkamiausią laiką ir sulaukti plataus visuomenės dėmesio. Sausį–vasarį socialiniuose tinkluose pradėjo veikti Baltijos valstybėms priešiški Vilniaus, Latgalos, Baltijos rusų „liaudies respublikų“ puslapiai, dalyje visuomenės sukėlę nerimą dėl Ukrainos scenarijaus pasikartojimo. Vasarį tiesioginiame eteriye suklastoti TV3 apklausos apie propagandos poveikį rezultatai, siekiant parodyti, kad Rusija neužsiima propaganda, o sako tiesą. Birželį įsilaužus į Lietuvos kariuomenės Jungtinio štabo svetainę pateiktas klaidingas karinių pratybų „Kardo kirtis“ tikslas. Vėliau šis suklastotas pranešimas dalyje rusiškos žiniasklaidos pateiktas kaip originalus, stengiantis parodyti Lietuvos priešiškus ketinimus Baltijos regione (aneksuoti Kaliningrado sritį).

2015 m. socialiniai tinklai Lietuvoje išliko populiarūs, priemonė Rusijai falsifikuoti istoriją ir skleisti propagandą. Socialiniuose tinkluose skleidžiamomis žinutėmis siekta kelti sentimentus Sovietų Sąjungai, menkinti Lietuvą, formuoti neigiamą nuomonę apie Lietuvos, ES, NATO vykdytą politiką, pateisinti Rusijos veiksmus tarptautinėje arenoje, konsoliduoti protesto grupes, kurstyti etninę priešpriešą. Į Rusijos politiką remiančias grupes stengtasi burti įvairių tautybių, religijų, politinių pažiūrų, išsilavinimo, socialinių sluoksnių asmenis. Didžioji dalis socialiniuose tinkluose veikiančių asmenų aktyviau informacijos neskleidė ir apsiribojo tam tikrų idėjų rėmimu. Aktyviai Kremliaus propagandą skleidė keli šimtai asmenų, tačiau savarankiškai turinį kūrė tik maža jų dalis. Prieš Lietuvą nukreiptų informacinių provokacijų intensyvumas socialiniuose tinkluose artimoje perspektyvoje stiprės.

Kremlius konstruojamas politines ir ideologines nuostatas Lietuvoje skleidė tarptautinis žiniasklaidos klubas „Format A-3“, vadovaujamas „Komsomolskaja pravda“ žurnalistės Galinos Sapožnikovos. 2015 m. klubas organizavo dešimt renginių, į kuriuos kvietė politologus, rašytojus, kultūros ir meno atstovus ne tik iš Rusijos, bet ir iš Prancūzijos, Vokietijos, Vengrijos. Tokiu veiklos organizavimo modeliu buvo kuriamas įspūdis, jog Rusijai palankų politikos diskursą palaiko ir Vakarų politologai bei ekspertai, skatinamas nepasitikėjimas Lietuvos ir ES bei NATO vykdoma politika ir institucijomis, siekiama stiprinti nostalgiją sovietiniams laikams.

Lyginant su 2014 m., 2015 m. Rusijos informacinis priešiškus ES, NATO, JAV atžvilgiu nesumažėjo, tačiau jo raiška tapo labiau kompleksinė. Kadangi 2016 m. tarptautinėje darbotvarkėje išliks NATO aktyvumo Rytų Europoje, naujų narių priėmimo, Aljanso priešraketinės gynybos sistemos vystymo, Minsko susitarimų įgyvendinimo, ES sankcijų Rusijai ir Sirijos konflikto temos, tai nesudarys sąlygų Rusijos informacinių atakų intensyvumo mažėjimui artimoje perspektyvoje. Pagrindiniais taikiniais išliks Lietuvos gynybos ir socioekonominė politika, energetiniai projektai, užsienio politika Ukrainos atžvilgiu, tautinės bendruomenės, visuomenės istorinė atmintis ir parama valstybės institucijų veiklai.

KIBERNETINIS SAUGUMAS

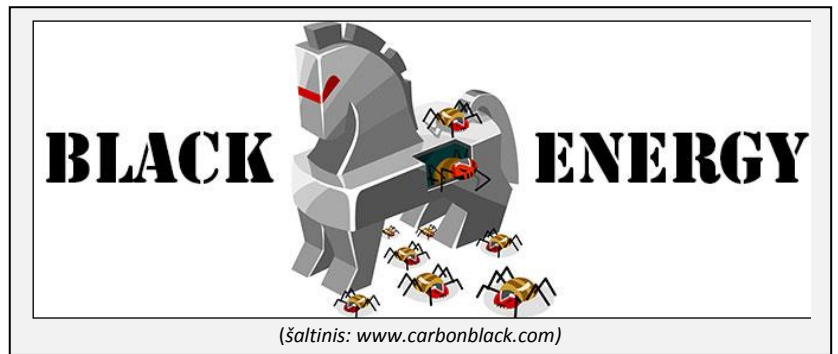
Kibernetinis šnipinėjimas, atakos (*DDoS* atakos, vartotojų sąsajų pakeitimai ir kt.), kibernetinė žvalgyba (skenavimai) – dažniausiai 2015 m. fiksuota veikla kibernetinėje erdvėje, nukreipta prieš Lietuvos valstybės institucijas, strateginę reikšmę šalies nacionaliniam saugumui turinčius objektus ir privatų sektorių.

Vienas pagrindinių šių veiklą vykdyusių subjektų tikslų buvo nesankcionuotas, nepastebėtas patekimas į sistemas bei tinklus ir informacijos rinkimas. Padaryti žalą tinklui ar sukompromituoti instituciją nebuvo pagrindinis šių atakų tikslas, išskyrus atskirus atvejus (pvz., Lietuvos kariuomenės Jungtinio štabo internetinio puslapio išvaizdos pakeitimas). Atsižvelgiant į tai, atakos buvo vykdomos maskuojant galutinius tikslus ir atakuojančiųjų priklausomybę.

Tokio tipo atakas dažniausiai vykdo valstybės ar valstybės remiami / finansuojami ar kontroliuojami kibernetiniai įsilaužėliai, o pačios atakos klasifikuojamos kaip aukštesnio lygmens nuolatinės grėsmės (*APT*, angl. *advanced persistent threat*). Paprastai *APT* atakų užsakovai tikslingai taikosi į valstybių organizacijas ar atskirus objektus dėl ekonominių / finansinių ir (ar) politinių motyvų. Būtent pagal šį požymį (motyvą) ir atskiriamos skirtingos *APT* bei atskiros skirtingų subjektų vykdomos šnipinėjimo kampanijos.

2015 m. pastebėta, kad finansiškai motyvuoti kibernetiniai įsibrovėliai siekia ne tik ekonominės, bet ir politinės naudos. Ankščiau šių įsibrovėlių taikiniai dažniausiai buvo susiję su bankų / finansiniu sektoriumi, o pagrindinis tikslas buvo finansiinė nauda. Nors finansiškai motyvuoti įsibrovėliai tradiciškai siejami ne su valstybėmis, o su kriminaliniais nusikaltėliais, pastaruoju metu kriminalinių įsibrovėlių bandymai sutampa su kai kurių valstybių strateginiais tikslais. Tikėtina, kad valstybės įvairiais pagrindais „samdo“ kriminalinio pasaulio atstovus savo tikslams įgyvendinti. 2015 m. užfiksuoti finansiškai motyvuotų kibernetinių įsibrovėlių bandymai prasiskverbti ir į Lietuvos valstybės institucijų tinklus bei sistemas. Šios institucijos nėra susijusios su bankų / finansiniu sektoriumi.

Tendencija dėl kriminalinio pasaulio paslaugų „pirkimo“, priemonių „nuomos“ ar kitokios bendradarbiavimo su kriminaliniais nusikaltėliais formos patvirtina 2015 m. gruodžio 23 d. bei vėlesnių kibernetinių atakų prieš Ukrainos įmonę „Prykarpattya Oblenergo“ ir kitas energetikos bendroves

pavyzdys, kai buvo fiziškai sutrikdytas elektros tiekimas. Pirminiais duomenimis, įsilaužėliai naudojo kenkėjiškų programų platformą „BlackEnergy“, žinomą dar nuo 2007 m. Tarptautinių informacinių technologijų (toliau – IT) saugumo kompanijų⁶ ekspertų teigimu, „BlackEnergy“ buvo modifikuota, o pati platforma leido įsibrovėliams gauti prieigą prie bendrovių tinklų ir įdiegti programą „KillDisc“, su kuria galima pašalinti ir perrašyti esamas bylas.

Pastaruoju metu dauguma kenkėjiškų programų kūrėjų informacijai persiųsti arba kenkėjiškoms programoms kontroliuoti naudoja domenų, kurie vartoja technologiją *NoIP*. Ši technologija leidžia vykdyti komunikacijas be IP adreso. Susirūpinimą kelia tai, kad tiriant kenkėjiško kodo paplitimą ir komunikavimo būdus Lietuvoje nustatyta, jog atskiros valstybės institucijos, taip pat dalis privataus sektoriaus savo apsaugos sistemose stebėseną vykdo tik IP lygmeniu, o kenkėjiška programinė įranga komunikacijas vykdo naudodama DNS (angl. *domain name server*) vardus. Todėl tokios apsaugos sistemos yra neefektyvios, o IT valdytojams ir naudotojams sukuriama netikras saugumo jausmas.

2015 m. nustatyta dar viena tendencija, kai tikrieji kenkėjiško kodo kūrėjai ir platintojai vis labiau naudoja įvairias priemones ir resursus užsimaskuoti ir pasislėpti, t. y. likti neidentifikuoti arba klaidingai identifikuoti: į programinį kodą įterpiami „pavogti parašai“, programinio kodo dalys, kurios slepia tikrąją kenkėjiško kodo paskirtį. Be to, platinant kenkėjišką kodą naudojami interneto resursai, kurie reikalingi daugeliui interneto vartotojų. Prieš panaudojimą šie resursai yra sukompromituojami. C&C tarnybinės stotys perkeliama į tas valstybes, kuriose platinamas kenkėjiškas kodas, arba valstybes, kurios neturi nieko bendra su kenkėjiško kodo platinimu. Tai labai apsunkina tyrimus, taip pat kodo analizę ir tikrų kūrėjų identifikavimą.

2015 m. nustatyta, kad kai kurių antivirusinės programinės įrangos kūrėjų skelbiamos ataskaitos ir kenkėjiško kodo pranešimai iš dalies klaidina naudotojus, ne tik nepalengvina, bet ir apsunkina kenkėjiško kodo aptikimą. Tokia situacija leidžia daryti prielaidas, kad antivirusinių programų kūrėjai vienaip ar kitaip yra įtraukti į kenkėjiško, šnipinėjimui skirtą programinio kodo platinimą, galimai – kūrimą ir palaikymą.

Palanki situacija vykdyti šnipinėjimą susiklosto ir dėl plačių Lietuvos IT infrastruktūros galimybių (internetu, ypač šviesolaidžio, sklaida, techninės ir duomenų centrų galimybės, daugelio paslaugų perkėlimas į viešąją erdvę, galimybės anonimiškai atsiskaityti elektronine valiuta „bitkoinais“ ir pan.). Turimais duomenimis, kibernetiniai įsibrovėliai būtent dėl plačių Lietuvos IT infrastruktūros galimybių ją panaudoja ir įvairaus pobūdžio kibernetinėms atakoms, įskaitant APT, vykdyti visame pasaulyje.

Šalia palankių sąlygų, padedančių kibernetiniams įsibrovėliams vykdyti atakas, paminėtinas ir Lietuvos įmonių, įstaigų vadovų, IT naudotojų nepakankamas dėmesys IT saugumui, taip pat neatsakingas, lengvabūdiškas ir nerūpestingas atitinkamų IT naudotojų / administratorių elgesys

⁶ ESET, iSIGHT.

dirbant su ADA sistemomis ir tinklais bei į tinklus neįjungtais įrenginiais. 2015 m. Lietuvoje tirti keli atvejai, susiję su kibernetinių įsibrovėlių bandymais pasinaudoti valstybės institucijų ir kitų subjektų eksploatuojamų ADA sistemų ir tinklų seniai žinomais pažeidžiamumais. Nors jau seniai rasti sprendimai, kaip panaikinti šias spragas, dėl nežinomų priežasčių pažeidžiamumai nebuvo ištaisyti, o jais sėkmingai naudojosi kibernetiniai įsilaužėliai.

Kibernetinis šnipinėjimas prieš Lietuvos valstybės institucijas, šalies kritinės infrastruktūros objektus, privatųjį sektorių išlieka viena pagrindinių grėsmių šalies nacionaliniam saugumui. Pastaraisiais metais pastebimos kibernetinio šnipinėjimo atvejų augimo tendencijos, o skirtingose šnipinėjimo kampanijose naudojamos šnipinėjimo programos nuolat atnaujinamos, modifikuojamos, dėl to tampa itin išmanios, be to, tampa vis sudėtingiau jas laiku aptikti. Valstybės, naudojančios APT, siekia įgyvendinti strateginius tikslus mažiausiomis sąnaudomis, todėl dažnai daug dėmesio ir išteklių skiria IT galimybių panaudojimui, ypač puolamųjų priemonių vystymui.

2015 m. nustatyta daugiau kaip trys šimtai unikalių APT C&C serverių ir apie trisdešimt skirtingų APT tipų. Dauguma Lietuvoje aptiktų APT yra ištirtos informacinių technologijų ir komunikacijų saugumo srityje dirbančių tarptautinių kompanijų („FireEye“, „Mandiant“, „Antiy“, „Blue Coat“ ir pan.). Kai kurių APT tyrimų ataskaitos kartu su technine informacija buvo viešai paskelbtos prieš keletą metų, tačiau 2015 m. gauti techniniai duomenys leidžia teigti, kad APT ir toliau sėkmingai egzistuoja, naudojantis saugumo spragų turinčiais įrenginiais ir (ar) jų naudotojų nekompetencija.

Tarp 2015 m. identifikuotų APT galime išskirti su Rusija, Kinija, Indija ir Iranu susijusias kampanijas. Kibernetinio ginklo požymiai buvo aptikti tiek Lietuvos valstybės institucijų, šalies kritinės infrastruktūros objektų tinkluose ir sistemose, tiek privataus sektoriaus galiniuose įrenginiuose.

Didžiausią grėsmę šalies nacionaliniam saugumui kaip ir pastaraisiais metais kėlė su Rusija susiję kibernetiniai įsibrovėliai, įskaitant Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybas. Didžiausius pajėgumus vykdyti operacijas, trikdyti Lietuvos ADA sistemų ir tinklų funkcionavimą, juos užvaldyti, taip pat tikrinti Lietuvos atsakingų institucijų gebėjimus gintis turi Rusijos FSB bei Gynybos ministerijos struktūriniai padaliniai, taip pat su šiais padaliniais susiję ar kontroliuojami subjektai (kriminalinio pasaulio atstovai, patriotiniai įsilaužėliai, *haktivistai* ir pan.).

Rusijos turimi ir nuolat naudojami pajėgumai betarpiškai susiję su jos strateginių tikslų įgyvendinimu. Rusija, naudodamasi kibernetiniais pajėgumais ir užvaldydama bei eksploatuodama kompiuterius, kompiuterinę įrangą, telekomunikacijų įrenginius, ADA tinklus ir sistemas, mobiliuosius įrenginius ir kitą informacinių technologijų įrangą, siekia įgyti pranašumo gynybos, politikos, ekonomikos, technologijų ir kitose srityse. Manome, kad surinkta informacija yra naudojama ir planuojant karines operacijas.

Turimais duomenimis, kibernetinėje erdvėje veikiančių Rusijos subjektų taikiniai, be gynybos sistemų, gali būti įvairios vyriausybės įstaigos, ypač Užsienio reikalų ministerija, telekomunikacijų sistemos, pramonės, energetikos ir kritinės infrastruktūros objektai, kurių veiklos sutrikdymas turėtų kritinę reikšmę kasdieniniam žmonių gyvenimui. Tarp potencialių taikinių būtų galima išskirti žiniasklaidos atstovus.

Rusija neketina atsisakyti agresyvių veiksmų kibernetinėje erdvėje. Ateityje Rusijos veikla kibernetinėje srityje tik dar labiau stiprės, o žvalgybinei veiklai naudojamos šnipinėjimo programos ir toliau bus tobulinamos. Artimiausiu metu Rusija neketina atsisakyti planų „samdyti“, panaudoti kibernetinėje erdvėje veikiančius kriminalinio pasaulio atstovus šalies strateginiams tikslams pasiekti.

Atsižvelgiant į Rusijos subjektų kelerių metų veiklos stebėjimo rezultatus bei kitą turimą informaciją galima teigti, kad nors su Rusijos valstybe susiję įsibrovėliai kelia didžiausią pavojų Lietuvos nacionaliniam saugumui ir gali padaryti nepataisomą žalą Lietuvos IT infrastruktūrai. Vis dėlto jų galimybės kol kas taip pat yra ribotos.

Kibernetinė erdvė išliks viena pagrindinių veiklos erdvių vykdant šnipinėjimą ir veikiant svarbius Lietuvos nacionaliniam saugumui, šalies gynybinei galiai kritinės infrastruktūros objektus.

Kibernetiniai įsibrovėliai ir toliau rinksis taikinius, neturinčius kibernetinių priemonių / ginklų, išankstinio perspėjimo, aptikimo sistemų, leidžiančių nuolat, laiku ir kryptingai užtikrinti kibernetinę gynybą, taip pat gebančių laiku nustatyti kibernetinio saugumo efektyvumą ir pašalinti nustatytus trukumus ir pažeidžiamumus. Subjektai, neskiriantys pakankamai dėmesio IT saugumui, IT naudotojai, neatsakingai, lengvabūdiškai ar nekompetentingai besinaudojantys IT paslaugomis, ir toliau bus pagrindiniai kibernetinių įsibrovėlių taikiniai, o žala subjektui priklausys nuo to, kokiai grupei (finansiskai, politiskai motyvuotai) priskiriami kibernetiniai įsibrovėliai.

KONSTITUCINIŲ PAGRINDŲ APSAUGA

Rusijos įtaka Lietuvos rusų bendruomenei

Rusijos strateginiam tikslui didinti įtaką posovietinėje erdvėje bei atkurti didžiosios galybės statusą tarptautinėje erdvėje pasitelkiami jai lojalūs užsienyje veikiantys rusakalbių, save suvokiančių kaip tėvynainius, lyderiai. Rusijos tėvynainių politikos tikslus Lietuvoje daugiausiai įgyvendina Rusijos ambasados Vilniuje kontroliuojamai Respublikinei Rusijos tėvynainių koordinacinei tarybai priklausantys Lietuvos rusakalbių visuomeninių organizacijų atstovai.

2015 m. Rusijos tėvynainių politikos prioritetu Lietuvoje išliko tėvynainių „teisių gynimas“. Rusijos užsienio reikalų ministerijos ir jai pavaldžios federalinės agentūros „Rossotrudničestvo“ įsteigtas Užsienyje gyvenančių Rusijos tėvynainių teisių gynimo ir paramos fondas toliau finansavo dvi Lietuvoje veikiančias organizacijas – Pagrindinių teisių gynimo ir tyrimo centrą ir Nepriklausomą žmogaus teisių centrą.

2015 m. Pagrindinių teisių gynimo ir tyrimo centro vadovė ir Respublikinės Rusijos tėvynainių koordinacinės tarybos narė Oksana Bekerienė tarptautinių organizacijų žmogaus teisėms skirtuose renginiuose kaltino Lietuvą pažeidinėjant tautinių bendruomenių teises. Nepriklausomo žmogaus teisių centro vadovas ir Socialistinio liaudies fronto atstovas Karlis Bilans dalyvavo prieš JAV ir NATO nukreiptose prorusiškose propagandinėse akcijose.

Kaltinimais pažeidinėjant Rusijos tėvynainių teises Kremliaus propagandoje efektyviai pasinaudota Lietuvos, kaip prieš, įvaizdžiui formuoti Rusijos visuomenėje ir rusiškame informaciniame lauke esančiose Lietuvos rusų bei lenkų bendruomenėse. Tai padeda išlaikyti agresyvios Rusijos politikos palaikymą Rusijos visuomenėje ir trukdyti sėkmingą Lietuvos tautinių bendruomenių integraciją.

Įgyvendinant Rusijos tėvynainių politiką nemažą vaidmenį atlieka Maskvos ir Sankt Peterburgo miestų valdžios institucijos. Maskvos miesto vyriausybės Tarptautinių ir išorės ekonominių ryšių departamentas kuruoja užsienio valstybių sostinėse veikiančių Maskvos kultūros ir verslo centrų – Maskvos namų – tinklą, kuris yra viena iš svarbesnių Rusijos priemonių finansuojant ir koordinuojant užsienyje gyvenančius tėvynainius. Maskvos namų projekto įgyvendinimu Vilniuje aktyviai rūpinasi Rusijos ambasada.

Maskvos namai Vilniuje

Rusijos įtaka Lietuvos tautinių bendruomenių švietimui

2015 m. su Rusijos ambasada Vilniuje bendradarbiaujantys tėvynainių atstovai toliau ugdė jaunąją Rusijai lojalių rusakalbių aktyvistų kartą. Šią veiklą padeda vykdyti dar nuo sovietinių laikų likusi uždara Lietuvos tautinių bendruomenių švietimo sistema ir mokyklų tinklas, nepakankamai stiprinantis tautinių bendruomenių jaunimo ryšį su Lietuvos valstybingumu.

Rusijos įtakai palankią terpę Lietuvos mokyklose rusų mokomąja kalba padeda užtikrinti su Rusijos diplomatais bendradarbiaujantys Lietuvos rusų mokytojų atstovai. Viena Rusijos ambasados Vilniuje kontroliuojamos Respublikinės Rusijos tėvynainių koordinacinės tarybos lyderių yra Lietuvos rusų mokyklų mokytojų asociacijos vadovė Ela Kanaitė. 2015 m. tėvynainių atstovai organizavo Rusijos finansuojamus pedagogų kvalifikacijos kėlimo kursus ir populiarino nemokamas studijas Rusijoje. Ten studijuojantys Lietuvos rusakalbiai jaunuoliai yra ir potencialūs Rusijos žvalgybos tarnybų dėmesio objektai.

Lietuvoje veikiantys tėvynainių aktyvistai jaunimui organizuoja įvairias propagandines konferencijas ir mokymus, jaunųjų žurnalistų būrelius, sovietinių švenčių minėjimus, stovyklas ir kt. Juose neretai diegiama Rusijos interesams palanki ir Lietuvos valstybingumą menkinanti sovietinė istorijos koncepcija⁷.

2015 m. moksleiviai vis dažniau pasirodydavo bendrose treniruotėse ir varžybose su prorusiškais karinio simulatoriaus – šratasvydžio (angl. *airsoft*) komandomis. Visagine susiformavo nepilnamečių komanda „Ударный батальон смерти“ (liet. „Smogiamasis mirties batalionas“), kurią sudaro moksleiviai iš Visagino „Atgimimo“ ir „Verdenės“ gimnazijų bei „Gerosios vilties“ progimnazijos.

Nors iki šiol Rusijos finansuojama veikla neišugdė daug Rusijai lojalių Lietuvos rusų jaunimo lyderių, galinčių daryti neigiamą įtaką Lietuvoje vykstantiems visuomeniniams procesams, Lietuvos tautinių

Šratasvydžio komandos „Ударный батальон смерти“ nariai, Visaginas, 2015 m.

⁷ Vienas tokių renginių buvo 2015 m. Rusijos Leningrado sr. vykęs tarptautinis jaunųjų skautų organizacijos sąskrydis, skirtas 70-osioms sovietų pergalės Antrajame pasauliniame kare metinėms paminėti. Jame dalyvavo ir Visagino moksleiviai.

bendruomenių mokyklose susidariusi palanki terpė Rusijos įtakos sklaidai gali daryti didelę žalą Lietuvos nacionaliniam saugumui.

Rusijos siekiai kurstyti tautinę priešpriešą ir įtampą visuomenėje

Tautinių bendruomenių švietimo sistemos Lietuvoje uždaramas taip pat yra viena pagrindinių kliūčių lenkų tautinei bendruomenei tapti integralia pilietinės visuomenės dalimi. Didelė šios bendruomenės dalis gyvena rusiškame kultūriniame ir informaciniame lauke. Pasitelkiant dezinformaciją ir propagandą, jame nuolat kurstomas tautinių bendruomenių nepasitikėjimas ir priešiškus Lietuvos valstybei. Rusijai naudinga kurstyti etninę priešpriešą Lietuvos lenkų bendruomenėje ir silpninti mūsų šalies socialinį integralumą. Taip siekiama formuoti palankią terpę Rusijos įtakos sklaidai, kenkti NATO sąjungininkų – Lietuvos ir Lenkijos – santykiams.

2015 m. rudenį Rusijos užsienio reikalų ministerijos įgaliotinis žmogaus teisių, demokratijos ir teisės viršenybės klausimais Konstantinas Dolgovas viešai pareiškė esąs labai susirūpinęs Lietuvos lenkų padėtimi dėl „Lietuvos valdžios vykdomo jų lietuvinimo ir naikinamų lenkų mokyklų Lietuvoje“. Tokiais pareiškimais apie neva persekiojamas tautines bendruomenes siekiama diskredituoti Lietuvą tarptautinėje erdvėje.

Rusijos tėvynainių politikos tikslus atitinka ir kai kurių lenkų bendruomenės atstovų veikla bei reikalavimai suteikti išskirtines teises Pietryčių Lietuvos gyventojams. Atskirais atvejais jų reikalavimai ir pasisakymai atitinka Rusijos vykdomą agresyvią užsienio politiką ir nuostatas, nesuderinamas su Lietuvos valstybingumo interesais. Pavyzdžiui, etninę priešpriešą Baltijos valstybėse kurstančioje prorusiškoje propagandinėje žiniasklaidoje yra skelbti pasisakymai, kuriais neatmetama galimybė kurti lenkų ir rusų kultūrinės autonomijas Baltijos valstybėse ir grasinama imtis kraštutinių priemonių savo teisėms ginti. Tarp tokių pasisakymų autorių minima ir Šalčininkų rajono lenkų mokyklų tėvų forumo pirmininkė Renata Cytacka.

Besivienijančių tautinių bendruomenių politinę veiklą diskredituoja prie jų prisišlieję Rusijos interesams atvirai atstovaujantys veikėjai. Vilniaus m. savivaldybėje Lietuvos lenkų ir rusų koaliciją atstovaujantis Rafaelis Muksinovas anksčiau vadovavo Rusijos ambasados Vilniuje koordinuojamai Respublikinei Rusijos tėvynainių koordinacinei tarybai. 2015 m. gruodžio viduryje Rygoje, Maskvos namuose R. Muksinovas „atstovavo“ Lietuvą trečiojoje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Antrasis pasaulinis karas ir Baltijos valstybės 1939–1945 metais“. Šioje konferencijoje Baltijos valstybės buvo kaltinamos, kad dar prieš Antrąjį pasaulinį karą kurstė antisemitizmą ir kartu su Suomija kėlė grėsmę Sovietų Sąjungos saugumui.

Rafaelis Muksinovas

Stačiatikių bažnyčia ir dvasiniai judėjimai – Rusijos „minkštosios galios“ priemonės

Stačiatikybė Vladimiro Putino valdymo laikotarpiu tapo ypač svarbia valstybinės ideologijos dalimi, simboliškai legitimizuojančia dabartinį valdantįjį režimą. Maskvos patriarchas įgijo vieno iš svarbiausių valstybės veikėjų statusą, tapo neatsiejama Rusijos valdančiojo elito dalimi. Parama V. Putinui ir jo režimui stiprina Rusijos stačiatikių bažnyčios pozicijas tiek valstybės viduje, tiek užsienyje. Maskvos patriarchas Kirilas besąlygiškai remia V. Putiną, o Rusijos konfliktui su Vakarais mėgina suteikti vertybinį ideologinį atspalvį. Maskvos patriarchato administracinės organizacijos užsienyje tampa labai svarbia Rusijos „minkštosios galios“ priemone.

Vilniaus ir Lietuvos vyskupija (toliau – VLV) yra Maskvos ir visos Rusijos patriarchato padalinys. 2015 m. kovo 14–17 d., per Krymo prijungimo prie Rusijos metines, Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos cerkvėse buvo eksponuojamos relikvijos iš Ukrainos Kijevo Pečioros vienuolyno. Labai tikėtina, kad šia ekspozicija buvo siekiama patvirtinti Rusijos ir Ukrainos istorinę bendrystę, įtvirtinti Maskvos patriarchato, kaip vienintelio Kijevo Rusijos stačiatikių bažnyčios įpėdinio, statusą. Karo Ukrainoje kontekste ekspozicija ideologiniu požiūriu buvo daug svarbesnė nei istoriniu-kultūrinu.

Lietuvoje yra ir Rusijoje veikiančių dvasinių, įvairiomis sąmokslų teorijomis tikinčių judėjimų sekėjų, kurie skelbia neva destruktivios Vakarų civilizacijos eros pabaigą ir laukia naujos, dvasingos Rusijos atgimimo. Tai atitinka Kremliaus režimo propaguojamą ekspansinę Rusijos, kaip unikalios Eurazijos civilizacijos, ideologiją, kuria siekiama atkurti prarastą įtaką „artimajame užsienyje“. Nors šie judėjimai kol kas negausūs, jų sekėjai Lietuvoje viešojoje erdvėje aktyviai reiškia politinę paramą agresyviai Rusijos užsienio politikai, kai kurie dalyvauja prorusišką šovinizmą ir ekstremizmą propaguojančiose sukarintose stovyklose.

Vienu minėtų judėjimų pavyzdžių galima laikyti „Visuomenės saugumo koncepcijos“ (rus. „Konceptija Obščestvennoj Bezopasnosti“) apologetus Rusijoje, kurių atstovai veikia ir Lietuvoje. Jie fanatiškai tiki šia koncepcija ir lietuvių kalba skleidžia jos idėjas viešojoje interneto erdvėje. „Visuomenės saugumo koncepcija“ yra tipiška sąmokslų teorija apie pasaulio valdymą. Pagal ją pasaulį valdo Vakarų korporacijos, kurių tikslas – išnaudoti gamtinių išteklių gausią Rusijos civilizaciją. „Visuomenės saugumo koncepcija“ tikintys asmenys mano, kad remiantis jos idėjomis galima atkurti Rusijos galybę, nugalėti „destruktyvius“ Vakarus, ir palaiko Rusijos vykdomą agresyvią užsienio politiką.

„Visuomenės saugumo koncepcijos“ idėjas Lietuvoje skleidžiantis Laurynas Ragelskis kuruoja antivakarietiškų ir prorusiškų straipsnių iš įvairių interneto tinklapių platformą lietuvių kalba – *Ldiena.lt*. Kai kurie kiti „Visuomenės saugumo koncepcijos“ šalininkai aktyviai dalyvavo prieš JAV bei NATO nukreiptose protesto akcijose.

Rusijos ekspansinę ideologiją propaguojantys dvasiniai judėjimai yra rizikos veiksnys Lietuvos nacionaliniam saugumui, nes išskirtiniu Rusijos vaidmeniu tikintys asmenys gali būti lengvai (ir nebūtinai tiesiogiai skiriant užduotis) panaudojami priešiškiems jos interesams įgyvendinti Lietuvoje.

Laurynas Ragelskis

Su Rusija siejamo kultūrinio paveldo išsaugojimo veikla

Jau keletą metų Rusija finansuoja jos įtakos sklaidai palankaus paveldo įamžinimo Lietuvoje darbus: įvairių epochų Rusijos ir sovietų karių palaikų paiešką, jų perlaidojimą, kapų tvarkymą, jiems skirtų paminklų restauravimą, knygų leidybą, konferencijų organizavimą. Į šį procesą aktyviai siekiama įtraukti Lietuvos savivaldos ir centrinės valdžios institucijų atstovus. Jie kviečiami dalyvauti tokio pobūdžio restauruotų paminklų atidengimo ceremonijose ir įvairiems istoriniams įvykiams skirtose konferencijose bei po jų vykstančiuose neformaliuose susitikimuose.

2015 m. Rusijos finansuojamus paveldo įamžinimo projektus atliko su Rusijos ambasada Vilniuje bendradarbiaujantys asociacijos „Užmiršti kareiviai“, viešosios įstaigos „Karo paveldo institutas“ ir kitų Lietuvoje registruotų organizacijų bei įmonių atstovai.

Rusijai parankūs politiniai visuomeniniai judėjimai

2015 m. suaktyvėjo save „nesistemine opozicija“ vadinančios politinės ir visuomeninės organizacijos ir judėjimai. Aktyviausios iš šių organizacijų buvo: politinė partija „Socialistinis

liaudies frontas“ (toliau – SLF), Rolando Paulausko vadovaujamas neformalus judėjimas „Mūsų gretos“ bei grupė, propaguojanti minėtą „Visuomenės saugumo koncepciją“, kuriai atstovauja Vaido Lekstučio koordinuojamas sambūris „Būkime vieningi“. Didžiausią dėmesį šios organizacijos skyrė prorusiškos propagandos sklaidai lietuviškame internete. Daugiausia ši informacija platinta per interneto svetaines „ekspertai.eu“, „ldiena.lt“, „sauksmas.lt“, „revoliucija.org“, „slfrontas.lt“, „sarmatas.lt“, „versijos.lt“, „laisvaslaikrastis.lt“. Didelis dėmesys platinant šią informaciją skirtas ir socialiniams tinklams, „Youtube“.

Šias jėgas bando konsoliduoti Zigmas Vaišvila, kuris per pastaruosius keletą metų tapo vienu dažniausiai Lietuvos prorusiškoje bei Rusijos Kremliaus kontroliuojamoje žiniasklaidoje cituojamų Lietuvos politikų. 2015 m. birželio 3 d. Lietuvos mokslo akademijoje įvyko Zigmo Vaišvilos ir Seimo nario Audriaus Nako organizuotas forumas „Mūsų valstybės tikslas“, kurio dalyviai susibūrė į vadinamąją „Birželio 3-iosios grupę“ (B 3 grupė). Grupė („Mūsų gretos“, Lietuvos liaudies partija, visuomeninis

Zigmas Vaišvila rusiškoje žiniasklaidoje

judėjimas prieš priverstinę imigraciją „Nacionalinis interesas“⁸ ir kt.) siekia sukurti oficialiai registruotą politinę organizaciją. B 3 grupė beveik jokios įtakos Lietuvos visuomenei neturi, tačiau jos veikla naudojasi Kremliaus kontroliuojama žiniasklaida, formuodama nuomonę, kad Lietuvoje veikia gausi „nesisteminė opozicija“, kuri nesutinka su Lietuvos pasirinkta vakarietiška orientacija ir vykdoma užsienio politika. Sugrįžti į didžiąją politiką siekia ir buvęs SLF pirmininkas Algirdas Paleckis, kuris tik formaliai nutraukė ryšius su šia organizacija.

Politinis ekstremizmas

Dešiniojo ekstremizmo ideologijas propaguojantiems judėjimams Europoje juntamą įtaką padarė pabėgėlių krizė. Naudodamiesi ja dešinieji radikalai kai kuriose valstybėse sugebėjo padidinti populiarumą, surengti didelio masto protesto akcijas, taip pat išaugo su jais siejamų smurto aktų skaičius. Šiomis tendencijomis bandė pasinaudoti ir Lietuvoje veikiantys kraštutiniai dešinieji. 2015 m. antrojoje pusėje jie surengė keletą nedidelio masto protesto akcijų, tačiau

Algirdas Paleckis ir Giedrius Grabauskas

⁸ Prorusiškomis pažiūromis garsėjančių Mariaus Jonaičio ir Vitalijaus Balkaus įsteigta asociacija „Nacionalinis interesas“ pasisako prieš priverstinį imigrantų iš Azijos ir Afrikos priėmimą. Dėl kilusios migrantų krizės jie kaltina JAV ir jos sąjungininkes. Viešai pritaria Rusijos veiksams Sirijoje.

reikšmingo visuomenės palaikymo nesulaukė. Smurto išpuolių prieš su pabėgėliais susijusius objektus 2015 m. Lietuvoje nebuvo įvykdyta.

Kraštutinių dešiniųjų organizuojamuose renginiuose Baltijos valstybėse dažnai dalyvaudavo Rusijos žiniasklaidos priemonių atstovai. Įprastai Rusijos žiniasklaida dešiniųjų radikalų renginius Baltijos valstybėse pateikia kaip negatyvų tariamo dešiniojo ekstremizmo ideologijų populiarumo jose pavyzdį. Tačiau tų pačių asmenų organizuojamos protesto akcijos prieš pabėgėlių priėmimą jau pateikiamos kaip pozityvus piliečių pasipriešinimas prieš jų teises pažeidžiančią ES politiką.

KRIZIŲ REGIONAI IR TERORIZMAS

Vidurio Rytai ir Šiaurės Afrika

Sirijoje jau daugiau nei penkerius metus tęsiasi ginkluotas konfliktas. Per šį laikotarpį iš šalies pasitraukė daugiau nei 4,6 mln. sirų, o dar apie 8 mln. tapo pabėgėliais šalies viduje (prieš prasidedant konfliktui Sirijoje buvo 22 mln. gyventojų). 2015 m. konfliktas vyko permainingai. Pirmojoje metų pusėje iniciatyva priklausė įvairioms sukilėlių grupuotėms, kurioms paramą koordinuotai teikė Persijos įlankos arabų šalys ir Turkija. Į tai sureagavo Sirijos prezidento Basharo al Assado išorės partneriai: antrojoje metų pusėje paramą Sirijos režimui padidino pagrindinis sąjungininkas Iranas, rugsėjį į konfliktą aktyviai įsitraukė Rusija, kurios karinės oro pajėgos pradėjo intensyviai atakuoti režimo oponentus. Dėl didelės užsienio partnerių teikiamos paramos režimas, nors ir išliko silpnas, sugebėjo pakreipti konflikto eigą sau naudinga linkme. Sukarinta opozicija išlieka strategiškai ir politiškai susiskaldžiusi. Šiuo metu nė viena iš konfliktuojančių pusių nėra pajėgi iškovoti galutinę pergalę. Nepaisant susitarimų dėl paliaubų Sirijoje, valdančiojo režimo ir opozicinių grupuočių derybos išliks sudėtingos ir politinis sprendimas dėl taikos artimoje perspektyvoje mažai tikėtinas.

Nuo pat intervencijos Sirijoje pradžios Rusija viešojoje erdvėje savo veiksmus vadina „kova su terorizmu“ ir pagrindiniu antskrydžių taikiniu įvardija ISIL kovotojus. Tačiau dažniausiai Rusijos aviacija bombarduoja su ISIL nesusijusias sukilėlių grupuotes, kurios Sirijos režimui neparankiausios. Joms tenka mažiausiai 80 % antskrydžių, o ISIL kovotojai atakuojami tik sporadiškai, iškilus būtinybei. Kovos su terorizmu tema naudinga Rusijai ieškant bendrų sąlyčio taškų su Vakarų šalimis ir siekiant nukreipti dėmesį nuo veiksmų Ukrainoje.

Sirijos ir **Irako** teritorijose pseudovalstybinį darinį sukūrusiai radikalų islamistų grupuotei ISIL 2015 m. buvo suduotas stiprus smūgis. JAV vadovaujama tarptautinė koalicija drauge su vietiniais partneriais (Irako saugumo pajėgomis, Sirijos ir Irako kurdų kovotojais) labai susilpnino ISIL. Per praėjusius metus grupuotė prarado apie 30 % anksčiau kontroliuotų teritorijų, neteko daug vidutinio ir aukščiausiojo lygmens vadovų, kurių nauji nariai negali sėkmingai pakeisti. Dėl nuolatinių tarptautinės koalicijos antskrydžių sutriko ISIL nelegalios prekybos nafta tinklas ir sumažėjo iš to gaunamos pajamos. ISIL jau daugiau nei 8 mėn. nesugeba iškovoti didelių pergalių ir priversta nuolat ginti užimtas teritorijas. ISIL pralaimėjimai tampa vis dažnesni ir tai kenkia jos susikurtam galingos organizacijos įvaizdžiui, kuris labai svarbus siekiant pritraukti naujų kovotojų.

ISIL suaktyvino veiksmus ne tik prieš Vidurio Rytų ir Šiaurės Afrikos valstybių karines ir saugumo institucijas, bet ir prieš šių šalių ekonomikoms ypač svarbų turizmo sektorių. Vakarų šalių, įskaitant Lietuvos, piliečių lankomi objektai tampa prioritetiniais ISIL taikiniais. Išpuoliai užsieniečių pamėgtuose kurortuose ir didžiuosiuose miestuose sulaukia didelio žiniasklaidos dėmesio, kuris labai svarbus ISIL, siekiančiai globalios teroristinės organizacijos statuso bei prestižo. Tokiomis atakomis grupuotė stengiasi įbauginti turistus iš užsienio, atbaidyti juos nuo kelionių į regioną ir taip pridaryti žalos iš turizmo uždirbančioms šalims.

2015 m. gilėjo institucinė anarchija ir chaosas **Libijoje**, toliau konkuruojant dviem politinėms stovykloms Tripolyje ir Tobruke, o lokaliu lygmeniu šalį kontroliavo tarpusavyje

kovojančios įvairios ginkluotos kovotojų grupės. Libijos susiskaldymas ir valdžios vakuumas sudarė palankias sąlygas nevaržomai veikti radikalioms grupuotėms ir įsitvirtinti ISIL kovotojams. Užėmusi Sirtą, grupuotė siekia plėsti kontroliuojamas teritorijas į kitus miestus, vykdo išpuolius ir atakuoja naftos infrastruktūrą, taip pat didėja atvykstančių užsienio kovotojų skaičius. Vertinama, kad Libija tampa antra pagal svarbą ISIL įsitvirtinimo teritorija po Sirijos ir Irako. Radikalių grupuočių plėtra kelia grėsmę Libijai, regiono valstybėms ir potencialiai Vakarų šalims, kurios svarsto karinės operacijos prieš ISIL Libijoje galimybes. Metų pabaigoje po ilgai trukusių JT tarpininkavimo pastangų ir tarptautinio spaudimo pasiektas politinis susitarimas dėl Libijos nacionalinės vienybės vyriausybės. Tai pirmas žingsnis iš aklavietės, tačiau ar nauja vyriausybė taps veiksmi, priklausys nuo to, kiek ji gebės užsitikrinti politinės ir kovotojų paramos, spręsti didžiules ekonomikos problemas, suformuoti valstybines Libijos saugumo pajėgas.

Teroristinių išpuolių grėsmė 2015 m. išaugo ir **Egipte**. Padaugėjo smurto ir teroristinių išpuolių ne tik Sinajaus pusiasalyje, kur suaktyvėjo įvairios grupuotės, bet ir žemyninėje Egipto dalyje. Sinajaus pusiasalyje pastaraisiais metais aktyviai veikia su ISIL siejama radikali grupuotė. Daugiausia atakuojamos Egipto saugumo pajėgos, bet neseniai naujais taikiniais tapo užsienio diplomatinės atstovybės ir turizmo sektorius (spalį susprogdintas Rusijos keleivinis lėktuvas). Nors Egipto saugumo pajėgos vykdo intensyvias operacijas, vertinama, kad teroristinių išpuolių grėsmė artimiausioje perspektyvoje didės.

Tarptautinis terorizmas

2015 m. terorizmo grėsmė ES buvo didžiausia per pastaruosius dešimt metų. Didžiausią poveikį bendrai terorizmo situacijai ES darė islamistinių teroristinių organizacijų ISIL ir „Al Qaeda“ veikla. Teroristiniai išpuoliai Prancūzijoje 2015 m. sausį ir lapkritį parodė, kad grupuotės yra pajėgios organizuoti ir vykdyti atakas Vakarų šalyse. Dar aktyviau jos veikia informacinėje erdvėje, sklaidamos radikalią islamistinę ideologiją.

ISIL informacinė kampanija, vertinant kiekybiniu ir kokybiniu atžvilgiais, yra daug pranašesnė nei kitų grupuočių. ISIL lengvai įsisavino šiuolaikines skaitmenines ir interneto technologijas, naudojami informacijos prieinamumu internete, kuria įtaigią ir veiksmingą propagandą. Tai jai padeda pritraukti kovotojų iš užsienio, skatina kitas teroristines grupes prisiekti ištikimybę, įkvėpia pasekėjus savarankiškai rengti teroristinius išpuolius savo šalyse. Sėkminga ideologijos sklaida yra didžiausią grėsmę Europos šalims keliantis ISIL veiklos aspektas.

Nuo 2013 m., kuomet ISIL įsitraukė į Sirijos konfliktą, grupuotės gretas papildė apie 5 tūkst. kovotojų iš ES šalių. Daugiau nei 1 000 iš jų sugrįžo į Europą. ISIL nariai, turintys ES piliečio pasą, kelia rimtą grėsmę Europos saugumui. Kai kurie šių asmenų, gavę grupuotės nurodymus, kuria ekstremistų grupes, verbuoja narius, organizuoja finansavimą ir logistiką. Pavyzdžiui, dalis teroristinių išpuolių Paryžiuje lapkričio mėn. organizatorių ir vykdytojų buvo sugrįžę iš Sirijos.

Labai tikėtina, kad 2016 m. ISIL dar daugiau dėmesio skirs teroristinėms atakoms Vakaruose tiek siūsdama savo kovotojus organizuoti ir vykdyti išpuolius, tiek savo propaganda įkvėpdama ir radikalizuodama vietos gyventojus. Dėl to teroristinių išpuolių Vakarų Europos valstybėse tikimybė 2016 m. didės. Didelis musulmonų skaičius jose palengvina išpuolių organizavimą ir vykdytojų verbavimą, taip pat padeda užsitikrinti didelį žiniasklaidos ir visuomenės dėmesį.

Lietuvoje per 2015 m. nenustatyta veikiančių teroristinių organizacijų, vietinės kilmės ekstremistų grupuočių ar savarankiškai veikiančių ekstremistų. Iš užsienio atvykstantys musulmonų organizacijų atstovai ekstremistinės veiklos Lietuvoje nevykdė. Didelis ISIL propagandos intensyvumas internete ir kvietimas prisijungti prie 2014 m. jos įkurto „kalifato“ nesukėlė Lietuvos piliečių susidomėjimo ir nepaskatino jų radikalizacijos. Duomenų apie Lietuvos piliečių dalyvavimą konfliktų regionuose Sirijoje ir Irake neturima.

2015 m. islamistų propagandoje pirmą kartą buvo užfiksuotas Lietuvos pavadinimas ir jos vėliava. 2015 m. rugsėjį ir lapkritį ISIL internete išplatino skaitmeninį žurnalą DABIQ ir vaizdo medžiagą, kur tarp visų tarptautinėje koalicijoje prieš ISIL dalyvaujančių šalių minima ir Lietuva. Lietuvos paminėjimas bendrame ISIL propagandos kontekste nerodo tiesioginio teroristų grasinimo. ISIL nukreipia savo informacinę kampaniją ne tik į pagrindinius priešininkus – JAV ir stipriausias ES šalis, bet ir jų sąjungininkes, siekdama jas įbauginti.

Lietuvoje tiesioginė teroristinių išpuolių tikimybė yra nedidelė. Artimoje perspektyvoje terorizmo grėsmės lygis Lietuvoje išliks žemas. Vis dėlto didėjanti terorizmo grėsmė Europoje, radikalios islamistinės ideologijos sklaida, ES valstybių piliečių grįžimas iš konfliktų regionų, savarankiškų vietinių radikalių grupelių kūrimasis Europos šalyse netiesiogiai neigiamai veikia ir Lietuvos nacionalinį saugumą.

THE GLOBAL COALITION
AGAINST THE ISLAMIC STATE

Italy, Japan, Lithuania,

The Crusader Coalition

Although this coalition might appear new, it manifested in "2001" in what was known as "Operation Enduring Freedom." It quickly expanded to the Philippines, the Horn of Africa, the Ymas Sahar, and the Caucasus. In "2008," the crusaders then launched a second campaign known as "Operation Inaf Freedom." This was followed by a third campaign known as "Operation Inherent Resolve" launched in "2014" in both Iraq and Syria against the Islamic State.¹ None of these various campaigns were successful in preventing the arrival of the Khilafah nor its continuity nor its expansion. Rather, it was the Khilafah that endured with inherent resolve, a result of its ummah and waf' and bar'.

The new crusader coalition for Iraq and Syria – "Operation Inherent Resolve" – officially includes the following countries and entities:

Albania, the Arab League, Australia, Austria, Bahrain, Belgium, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Canada, Croatia, Cyprus, Czech Republic, Denmark, Egypt, Estonia, the European Union, Finland, France, Georgia, Germany, Greece, Hungary, Iceland, Iraq, Ireland, Italy, Japan, Jordan, Kosovo, Kuwait, Latvia, Lebanon, Lithuania, Luxembourg, Macedonia, Maldives, Monaco, Morocco, The Netherlands, New Zealand,

¹ Note: The various campaign names are interchangeable in the opinion of the crusaders. Other crusader names have given that some operations have been campaign-oriented.

DABIQ, 47

Lietuvos paminėjimas islamistų propagandoje

Lietuvos interesus neigiamai veikia ir tai, jog NATO, ES ir šioms organizacijoms priklausančių valstybių saugumo politikos darbotvarkėje didėjant dėmesiui kovai su terorizmu, mažėja dėmesys saugumo situacijai Rytų Europoje ir auga pasirengimas bendradarbiauti su Rusija. Tikėtina, kad ši negatyvi tendencija išliks.

Nelegali migracija

Praėjusiais metais stipriai išaugo nelegalios migracijos į Europą mastai. Iš viso per Viduržemio jūrą į ES valstybes atvyko kiek daugiau nei 1 mln. migrantų, o tai yra apie 4,6 karto daugiau negu 2014 m. Populiariausiu maršrutu į Europą tapo kelias iš Turkijos į Graikiją (84 % visų atvykusiųjų). Jis yra gerokai trumpesnis ir saugesnis nei kelias iš Libijos į Italiją, kurį didžioji dalis migrantų rinkosi 2014 m.

Migrantų skaičius pernai sparčiai augo dėl tebesitęsiančio konflikto Sirijoje ir įvairių kitų veiksnių. Migrantus atvykti į Europą paskatino jos pasiekiamumas, supaprastintos migrantų įsileidimo į Bendriją procedūros, dalies ES valstybių vadovų pasirinkta atvirumo politika. Dėl to išaugo pačių migrantų lūkesčiai gyventi stabiliose ir turtingose Vakarų valstybėse. Visi šie veiksniai

suformavo situaciją, kurią Vidurio Rytų, Šiaurės Afrikos regionų ir kitų valstybių piliečiai vertina kaip unikalią galimybę pabėgti nuo nestabilumo, persekiojimo ar skurdo ir pradėti naują gyvenimą Europoje.

Jungtinių Tautų duomenimis, 58 % visų migrantų yra pilnamečiai vyrai. 49 % atvykėlių nurodė atvykę iš Sirijos. Šie oficialūs statistiniai duomenys nėra tikslūs. Dalis atvykstančiųjų pateikia klaidingą informaciją apie pilietybę ir amžių. Dažniausiai asmenys iš kitų valstybių apsimeta Sirijos piliečiais, o jauni vyrai – nepilnamečiais, kad lengviau gautų prieglobstį ES. Dėl to tikrasis Sirijos piliečių skaičius bendrame sraute yra mažesnis, o atvykstančių suaugusių vyrų skaičius – didesnis. Be to, pastebima disproporcija pagal lytį – pernai daugiau kaip 70 % atvykusių per Viduržemio jūrą į Europą sudarė vyrai. Daugiau nei 40 % visų migrantų atvyko iš Afganistano, Irako, Pakistano, Šiaurės Afrikos valstybių (Maroko, Tuniso, Alžyro) ir kt.

Vis didėjantis ir nekontroliuojamas migrantų srautas Europos šalims kelia politinių, socialinių ir saugumo problemų tiek artimoje, tiek ilgalaikėje perspektyvoje. Trumpuoju laikotarpiu labiausiai paveiktos šalys susiduria su migrantų registravimo, patikros, viešosios tvarkos užtikrinimo problemomis. Vietovėse, kur migrantai apsistoja laikino apgyvendinimo centruose, kyla riaušės, pasitaiko smurto atvejų, vagysčių ir seksualinio pobūdžio nusikaltimų. Biurokratiniai procesai dėl prieglobsčio suteikimo trunka ilgai ir ne visuomet baigiasi prieglobsčio suteikimu. Dalis nusivylusių ar darbo neturinčių migrantų įsitraukia į nusikalstamą veiklą.

Ilgesnėje perspektyvoje migrantų integracijos procesus sunkina ryškūs kultūriniai skirtumai, kalbos barjeras, o kai kuriais atvejais ir sąmoningas nenoras integruotis. Kaip rodo ankstesnė kai kurių Vakarų šalių patirtis, migrantai iš Vidurio Rytų ir Šiaurės Afrikos labiau linkę laikytis savo kultūrinių religinių normų, gyventi kartu formuojant geto tipo bendruomenes. Tokios uždarnos bendruomenės nelinkusios priimti europietiškos socialinių normų, laikytis taisyklių, integruotis į visuomenę. Jose gyvenantys asmenys yra lengviau paveikiami radikalių idėjų, įskaitant džihadistų grupuočių skleidžiamą propagandą.

Masinė migracija atveria naujų galimybių radikalioms islamistų grupuotėms. ISIL ne kartą grasino Vakarų šalims teroristiniais aktais, kuriuos vykdys kartu su pabėgėliais atvykę jos nariai. Organizuodama teroristinę operaciją Prancūzijoje 2015 m. lapkritį, ISIL pademonstravo galimybes pasinaudoti nelegalios migracijos srautais – du teroristai pateko į Prancūziją nelegalios migracijos iš Turkijos į Graikiją būdu, pateikę suklastotus Sirijos piliečių pasus. Labai tikėtina, kad nelegalios migracijos maršrutais į ES šalis atvyko daugiau teroristinių organizacijų narių ar su jomis susijusių asmenų, veikiančių „miegančių kuopelių“ principu. Tokios „kuopelės“ aktyvuojamos esant būtinybei ir ne tik teroristiniams išpuoliams vykdyti. Jos gali teikti ar organizuoti finansinę ir logistinę paramą operacijai.

2015 m. migracijos krizės klausimas labai akivaizdžiai skaldė ES vienybę. Labai tikėtina, kad toks negatyvus poveikis išliks. Tai neigiamai veiks Lietuvos interesus ne tik dėl to, kad trukdys jai vykdyti nuoseklią su ES susijusią politiką, bet ir dėl to, kad ES vienybės silpnėjimas būtų labai parankus Rusijai. Migracijos klausimas atitrauks dalies Vakarų valstybių ir organizacijų dėmesį nuo saugumo situacijos Rytų Europoje ir skatins ieškoti sąlyčio taškų su Rusija. Taip pat negatyvų poveikį turės tai, kad migracijos krizė gali gilinti susipriešinimą visuomenėse, sukelti ksenofobišką reakciją ir didinti populistinių radikalių pažiūrų partijų populiarumą.

IŠVADOS IR PROGNOZĖS

- Didžiausią grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui kelia:
  - ✓ Rusijos imperinės ambicijos, agresyvi užsienio politika, pasirengimas naudoti karinę jėgą,
  - ✓ vykdoma ypač aktyvi prieš Lietuvos interesus nukreipta žvalgybinė veikla,

- ✓ priešiška informacinė politika,
  - ✓ pastangos kurstyti Lietuvos tautinių bendruomenių priešiškamą Lietuvos valstybei.
- Ekonominis nuosmukis neturės lemiamos įtakos Rusijos siekiui įtvirtinti savo interesus regione. Nepriklausomai nuo Rusijos pasirinktos taktikos – tolesnės konfrontacijos su Vakarais aštravimo ar laikino santykių atšilimo – ji toliau sieks skaldyti NATO ir ES vienybę bei mažinti regiono valstybių, tarp jų ir Lietuvos, saugumo garantijas.
  - Baltarusija išliks priklausoma nuo Rusijos ir ypač aktyviai bendradarbiaus su ja karinėje srityje bei žvalgybos ir saugumo tarnybų veikloje prieš Lietuvą, kitas ES ir NATO valstybes.
  - Rusijos–Ukrainos konfliktas išliks vienu iš svarbiausių nestabilumo regione šaltinių, o karinio konflikto eskalacijos tikimybė išliks. Mažai tikėtina, kad artimiausioje perspektyvoje bus priimta esminių sprendimų, mažinančių krizę.
  - Priešiškų užsienio žvalgybos ir saugumo tarnybų keliamos grėsmės didės artimoje, vidutinėje ir ilgalaikėje perspektyvoje. Didžiausią žvalgybinę grėsmę Lietuvai kels Rusijos žvalgybos ir saugumo tarnybų iš Rusijos teritorijos vykdoma veikla ir kibernetinis šnipinėjimas. Sąlygas tam lengvins nepakankamas darbo su įslaptinta informacija kultūros lygis viešajame sektoriuje ir atsainus požiūris į IT saugumą.
  - Rusijos galimybės daryti Lietuvai energetinį ir ekonominį spaudimą mažės dėl konkurencinės energetinių išteklių rinkos Baltijos šalyse įtvirtinimo, tarp sisteminių jungčių su Vakarų šalių energetinėmis bei transporto sistemomis stiprinimo ir naujų eksporto rinkų.
  - Informacinė ir ideologinė politika išliks viena svarbiausių Rusijos priemonių stiprinti jai palankų istorinių ir politinių procesų suvokimą ir skaldyti Lietuvos visuomenę. Įgyvendindama įvairias kultūrinės, istorinės iniciatyvas, Rusija sieks, kad kuo didesnė Lietuvos visuomenės dalis vertybiniu požiūriu tapatintųsi su Rusija. Tai ilgalaikis strateginis Rusijos tikslas.
  - Siekdama išlaikyti įtaką Lietuvos tautinėms bendruomenėms ir trukdyti Lietuvos visuomenės konsolidacijai, Rusija toliau „gins“ vadinamųjų tėvynainių teises bei bandys įtraukti į įvairias švietimo ir kultūrinės iniciatyvas kuo daugiau Lietuvos jaunimo.
  - Tiesioginė teroristinių išpuolių tikimybė Lietuvoje artimiausioje perspektyvoje išliks maža. Ilgalaikėje perspektyvoje terorizmo grėsmė Lietuvai gali išaugti dėl terorizmo grėsmės didėjimo ES valstybėse ir musulmonų bendruomenių radikalizacijos.
  - Augant terorizmo grėsmei, mažės Vakarų šalių dėmesys Rusijos vykdomai agresyviai politikai, migracijos krizė toliau skaldys ES vienybę. Tai neigiamai veiks ir Lietuvos saugumo situaciją.